Влада - Радам!

Голос України

ГАЗЕТА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

№ 25 (1275) ♦ Четвер, 8 лютого 1996 року ♦ Ціна договірна

Земля. Конституція. Бюджет

Виступ Голови Верховної Ради України Олександра Мороза перед заступниками голів районних держадміністрацій з питань агропромислового комплексу

(5 лютого 1996 року)

Працівники агропромислового комплексу на своєму досвіді, безперечно, переконалися, що держава сьогодні усунулася від вирішення проблем села. Важко відповідати на гострі запитання селян, нічим пояснити, чому господарства, які працюють непогано, збирають хороші врожаї, все одно зазнають збитків.

Я хотів би торкнутися проблем земельної реформи і взагалі ситуації, що склалася в агропромисловому комплексі. Інша проблема для нашого суспільства — це конституційний процес, підготовка чової Конституції. І ще одна на сьогодні вкрай важлива проблема - це комплекс питань, пов'язаний з прийняттям державного бюджету на 1996 рік і взагалі з бюджетною політикою.

(Продовження на 2—3-й стор.).

ВПЕРШЕ ДО ФІНЛЯНДІЇ

Президент України Леонід Кучма перебуває з першим офіційним візитом у Фінляндській Республіці. Він матиме зустрічі і переговори з керівниками цієї північної країни, виступить з доповіддю перед членами товариства Паасіківі, зустрінеться з представниками ділових кіл Фінляндії. Планується підписання пакета важливих двосторонніх документів про співробітництво у торговельно-економічній області і в сфері охорони навколишнього середовища. Президент України і члени офіційної делегації у супроводі Президента Фінляндії Мартті Ахтісаарі здійснять поїздку в Лапландію, розташовану за Полярним колом. Візит триватиме до 9 лютого.

Проблеми — загальні, засідання — спільне

7 лютого ц. р. відбулося чергове спільне засідання двох президій — Верховної Ради і Кабінету міністрів України.

Законодавці та урядовці заслухали і обговорили ряд важливих проблем, Зокрема, йшлося про підготовку до розгляду на сесії законодавчого органу проекту державного бюджету на поточний рік у першому читанні. Окрім того, на засіданні розглянуто питання про законодавче забезпечення стабілізації сільськогосподарського виробництва і формування продовольчих ресурсів на 96-й рік та заходів щодо покращення роботи вугільної промисловості.

Без польових командирів генералів нарікають весільними

Створивши атомну бомбу, наука поставила світову цивілізацію на межу катастрофи. Але та сама наука врятувала планету людей. Наука поборола чуму, поліомієліт, туберкульоз. Вона світить і гріє, і годує. Завдяки досягненням науки колись забуті Богом відсталі країни здобули злагоду і процвітання.

Українська наука ніколи не пасла задніх. Вона дала світові Сковороду і Прокоповича, Мечникова, Вернадського, Богомольця і Глушкова. Вона й сьогодні зберегла чимало сили, щоб відновитися й відродитися в незнаній ще світом величі.

Але виснажена тяжкою хворобою змін, Україна вже не в змозі досита нагодувати всіх своїх дітей. Настав і їх час потурбуватися про рідну неньку, бо більше нікому.

Як подолати кризу і зберегти, не розгубити одне з найцінніших надбань народу — його науку!?

Можливо, відповідь на це доленосне питання виплекає Всеукраїнська нарада з проблем розвитку науки, яка незабаром відбудеться в Києві на найвищому рівні. Будемо сподіватися, що мудрість вчених, помножена на мудрість Президента на мудрість уряду України, дасть жадану перемогу здорового глузду.

ДЕНЬ МЕЦЕНАТА У ЛЬВОВІ

Під егідою газети «Голос України» у львівському Будинку актора відбулася велика імпреза — День мецената. Представники місцевої влади, профспілок, керівники підприємств, бізнесмени, творча інтелігенція дискутували про відродження у Львові традицій меценатства, добродійства. Адже це сприятиме духовному відродженню самобутніх мистецьких колективів, виданню необхідної літератури тощо. Відбулася також презентація альманаху «Чарівна рукавичка», в якому було представлено творчість дітей Львова.

Чи впаде штукатурка на уряд?

Фізики-ядерники завжди були об'єктом підвищеної уваги обліковців радянських досягнень. Тепер обліковці залишились, а досягнень різко поменшало. Українська фундаментальна наука сидить на голодному пайку, і наші вчені, не маючи бажання оббивати пороги в пошуках роботи, вервечкою потяглися на Захід.

Щоправда, не всі. Колектив столичного Інституту ядерних досліджень Національної академії наук України, як і раніш, працює у своєму старенькому приміщенні, де на вчених мужів час від часу сиплеться штукатурка. І це не єдина неприємність, яка змушує їх світлі голови мучитися шекспірівським запитанням: чи впаде штукатурка на голови уряду?

Але... дивитися на життя оптимістично стає чимраз важче, коли дізнаєшся, що унікальна установка — циклотрон, єдиний такий у Європі, — з вересня минулого року стоїть в інституті без руху. Власній державі він, як і люди, що над ним працювали, виявилися непотрібні. Державі необхідні гроші, а грошей немає. Їх шукає уряд, шукає Президент, шукає парламент...

А от, скажімо, медичні програми, розроблені заступником директора інституту з наукової частини Анатолієм Шведовим, за достатнього їх фінансування змогли б принести чималий прибуток. Він створив унікальні радіофармакологічні препарати, які дають онкохворим новий шанс на одужання. Чи не буде цей шанс втрачено?

Точку зору на проблему відродження української науки читайте на 11-й сторінці.

На знімку: начальник зміни пульта управління циклотрона **Михайло ВАКУЛЕНКО.**

Фото Сергія КОВАЛЬЧУКА.

ВИСТУП ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ОЛЕКСАНДРА МОРОЗА

(Початок на 1-й стор.).

У ці дні в областях проходять наради керівників господарств, активу районів і міст за участю керівників областей і представників центральних органів влади, де предметом обговорення є реформування земельних відносин і розгляд перспектив розвитку агропромислового комплексу.

У грудні в Києві відбулася республіканська нарада подібного типу. Я уважно ознайомився з матеріалами цієї наради, проаналізував виступи на ній президента і прем'єр-міністра. Мені здалося, що є певна нелогічність в орієнтації нинішніх обласних нарад стосовно тієї, що відбулася в грудні. Адже учасники її не висловилися за підтримку Національної програми розвитку агропромислового комплексу, не підтримали її. А засоби масової інформації подали справу так, ніби підтримка була повною, що визначений курс єдино правильний. І під таким гаслом проводяться обласні наради. Я з тривогою це сприймаю і тому цього тижня планую поїздку в одну з областей, щоб послухати людей. Можливо, я помиляюсь, можливо, треба справді діяти так, як рекомендується в тезах цієї програми. Хоч на мій погляд, і я вже говорив про це, — це не національна програма. Це програма, підготовлена працівниками Міністерства сільського господарства для працівників Міністерства сільського господарства. Вона абсолютно не стикується з реальним життям. Вона не буде виконана, а якщо й буде, то ніякого позитивного значення для селян не матиме.

Сьогодні треба задовольнити реальні потреби сільгоспвиробника, відповісти на запитання, які щодня ставлять перед нами люди: що робити з оборотними коштами — їх немає, ви не можете елементарно вести господарство. Що робити з податковою політикою — податки нищать виробництво. Що робити з неплатежами, які стали справжнім лихом — не можна здійснити жодної операції. Господарський механізм працює на користь криміналітету — через бартеризацію, через тіньові структури. Держава (я беру частку вини і на Верховну Раду) штовхає чесного трудівника на сумнівний шлях ведення господарства. Ті цінові співвідношення, які встановилися в 1992-93 роках, а тепер перенесені вже на нові масштаби цін при обміні товарної продукції села на нафтопродукти, повністю руйнують виробництво. Складається враження, що чим глибша технологія, чим якісніша продукція, тим більших збитків зазнає господарство. Цим підривається мотивація праці, руйнується мораль трудівника.

Частина керівників господарств руки опустила, чекає, коли хтось прийде і скаже, що і як треба робити. А частина зрозуміла, що в цій складній ситуації можна щось зробити таке, аби задовольнити свій приватний інтерес.

Власне кажучи, ми — законодавці, виконавча влада, держава в цілому — створюємо умови, щоб людина працювала нечесно.

Я гадаю, що в цій ситуації нам потрібно зробити радикальні кроки, в тому числі й законодавчого характеру.

Хочу ще раз повернутися до програми, яка має назву національної, хоч і не є такою.

Виступаючи на республіканській нараді, я загострив увагу на одній сторінці програми, на якій записано механізми реформування АПК, точніше, зміни земельних відносин, і яка перекреслює повністю все, що написано далі у тій програмі. Тепер чую, що один із радників президента ображається, що я назвав номер цієї сторінки, адже є й інші, де все детально записано.

На тій сторінці йдеться про паювання земель, згідно з указом президента, виданого восени 1994 року. Тобто передбачається перетворення сільськогосподарського виробництва на дрібнотоварне виробництво. А всі заходи, що далі виписуються, зорієнтовані на індустріальну технологію, на сучасне, прогресивне виробництво. Не може бути такого, щоб ми зробили з господарства кілька хутірців і на цих хутірцях застосовували прогресивну технологію, яка передбачає, наприклад, під буряки виділяти площу в десятки гектарів.

Крім того, що ж це за національна програма, яка встановлює завдання тільки для сільгоспвиробника? Адже селянин запитує: чекайте, у мене на 70—80 процентів зношені основні фонди, немає комбайна, немає запчастин — коли я зможу їх купити і за яку ціну?

Адже сьогодні виходить так: треба посіяти 260 гектарів пшениці, щоб її продати і купити комбайн «Дон». Я вже не кажу про американські комбайни «Джон Дір», яких міністерство хоче закупити дві тисячі цього року. Якщо мислити абстрактно, то ніби красиво. Продуктивність американського комбайна майже в 4 рази вища. І тільки завдяки зниженню втрат урожаю можна компенсувати вартість комбайна років за два.

Але ж інша техніка передбачає й іншу систему експлуатації, інші проблеми з ремонтом... Це реальність, і з нею доведеться зіткнутися уже буквально завтра. Тому й тут треба якісь прикидки робити. І всі ці особливості, всі заходи й повинні бути відображені в національній програмі. Повинно бути сказано, що Міністерство машинобудування має створити ось такий шлейф машин, ось у такій послідовності, в такій кількості, за такою ціною (або у співвідношенні з продукцією сільського господарства). Для хімічної промисловості слід поставити завдання. Для банківської системи також, щоб було зрозуміло, яким чином, на яких процентних ставках буде працювати сільське господарство, користуючись послугами банків.

Нічого цього немає в документі. Давайте подивимося ідеологію згаданого указу президента, відображену потім і в постановах Кабінету міністрів, і в оцій національній програмі.

Мова про те, що людина виходить із господарства з земельним паєм у натурі. Мене надзвичайно турбують ці слова: «у натурі». Я хотів би побачити хоч один приклад в Україні, коли земля вже виділена в натурі. Треба зробити спочатку таку спробу, побачити її наслідки, а тоді вже писати «методичного посібника».

А то вже існує проект постанови Кабінету міністрів про розробку методики паювання для господарств. На основі чого писатиметься ця методика? Були якісь спроби, якісь експерименти?

Що означає в будь-якому селі «в натурі» позабивати кілочки і сказати: це твоя земля? І щоб було забезпечено принцип справедливості, і щоб ефективність використання цієї землі теж забезпечена була. Скажіть, хіба це не фантастика?

Ну добре, можна, скажімо, піти на це. Бо ідея закладається ніби така, що землю в натурі поділили, а потім люди об'єдналися і створили спілку власників для ведення господарства.

Але ж ця процедура уже врегульована Земельним кодексом, законом про колективне сільськогосподарське підприємство, законом про фермерське господарство. А не указом президента. Я підкреслюю цю особливість. Є юридична різниця між законом і указом. Дискусія, що важливіше — закон чи указ, недоречна, вона не має сенсу в принципі. Всім відомо, що судовий орган, розглядаючи ту чи іншу колізію, керується законом. А закон сьогодні — це Земельний кодекс. Діють закони про колективне сільськогосподарське підприємство, про фермерство, про плату за землю та інші.

Я розумію, що ви перебуваєте зараз у досить-таки складному становищі. Адже ви представляєте адміністрацію на місцях і маєте виконувати її волю. А ви спеціалісти з досвідом і розумієте, що нелогічно діяти так, як вам вказується. Отже, треба шукати вихід.

Мені здається, в даному разі необхідно забезпечити, найперше, виконання двох постанов Верховної Ради ще 1992-93 років (а вони за змістом збігаються з указом президента) про передачу землі в колективну власність. Треба спочатку закінчити цю роботу. Треба видати господарствам акти на колективну власність. А далі господарства вже самі хай проводять паювання. І то вже їхня справа — в натурі вони виділять чи не в натурі, паюють майно, чи не є землею, і відносять потім на частку майна дивіденди для господарства. І досвід такий є буквально в кожному районі. Бо дивіться, що діється, є досить «активні» люди, особливо в приміській зоні, які мріють про паювання в натурі.

Я днями зустрічався з одним керівником господарства з-під Києва. Він розповів, що як тільки виступив президент у Чернігові, то другого дня до цього керівника прийшли дві жінки, які щойно вийшли на пенсію і які ніколи не відзначалися в роботі, та й кажуть: «Хочемо вийти із своєю землею, вона має бути в натурі і її треба забрати».

А землі в господарстві, після відчуження під міську забудову, лишилося тисяча гектарів. Чоловік на 600 працюючих. Що ж буде далі?

Так, людина хоче в натурі реалізувати своє право. А вона там буде господарювати чи ні?

Уявімо собі — господарює. А в неї земля посередині земельного масиву господарства. Як дорогу нарізати? Як створити інфраструктуру відповідну? Нереально!

Тоді, може, цей власник в оборот хоче землю пустити? А що це саме так, і сумніву немає. Бере людина землю, якщо вона вже сама неспроможна працювати, і для того, щоб господарство повернуло їй гроші. Скажіть, яке з господарств сьогодні здатне заплатити за землю? Немає борони за що купити. І якщо набереться чимало таких претендентів на володіння землею, господарство стає банкрутом. Купить цю землю той, хто має гроші. Скажіть мені, хто має сьогодні такі великі гроші, і ви дасте відповідь на запитання, хто буде власником цієї землі.

Було б не страшно, якби ці люди купували землю для її використання як основного засобу виробництва. Але ж насправді це буде просто акумуляцією капіталу до кращих часів, зважаючи на те, що у всьому світі земля дорожчає постійно, послідовно.

З другого боку, якщо, умовно кажучи, моя частка землі становить 1 гектар і вона передається мені безплатно у повне розпорядження, давайте прикинемо: як же так виходить? Майновий сертифікат ми одержали на 50 мільйонів карбованців. Це десь на 300 доларів. А гектар землі коштує у світі 8 тисяч доларів. Під Києвом це значно більше. Ну, скинемо на енергозабезпеченість, на інші параметри. Ну, хай то буде тисяча доларів. То чому це так? Чому такі нерівні права?

І ще. Якщо людина та її батьки в сільському господарстві весь вік працювали, то вона й справді повинна мати більшу частку цього майна.

Повна неврегульованість цієї колізії настільки очевидна і настільки загрозлива для забезпечення сільськогосподарською продукцією, продуктами харчування населення, що помилки тут допускати не можна.

Давайте поглянемо на приклад наших сусідів, що вже пройшли цей шлях. Хоч би й росіян, які минулого року зібрали набагато менше від того, що збирали кілька років тому.

Я повернувся нещодавно з Литви. Бачив там поля, на яких бур'яни поросли вище будинків.

Запитую, чому так, у вас же не було Чорнобильської катастрофи, і ми знаємо, що Литва мала зразковий агропромисловий комплекс. Молока у середньому надоювали близько 4 тисяч кілограмів. Врожаї високі збирали. І раптом сьогодні більше 30 процентів землі просто не обробляється. І президент, і прем'єр-міністр Литви казали: ви не зробіть такої дурниці, як ми. Це уряд «реформаторів» так попрацював 1992 року, вольовим порядком зруйнувавши колективні господарства.

Щось подібне трапилося в Болгарії та Румунії. Чому німці не пішли таким шляхом? Здавалося, їм, маючи такий колосальний акумулятор, як економіка Західної Німеччини, можна було б рішуче піти на руйнування кооперативів. Але вони не так вчинили. Кооперативам доплачують за те, що вони не обробляють землю. До 20 відсотків не засівається товарною продукцією. Господарства одержують дотацію від Європейського Союзу, з федерального і земельного бюджету і, таким чином, працюють прибутково. Після того, як від кооперативів відійшла соціальна сфера, вони виявилися конкурентами не слабкішими, ніж фермери на Заході.

Тож, коли ми говоримо про ефективність господарювання, бачимо на прикладі, до речі, й Східної Німеччини, що суть не в реформуванні земельних відносин, а в стосунках між державою і селом. Тому оті 300 доларів, про які я говорив, проблеми оборотних коштів, податків тощо — це не проблема селянина. Це проблема держави. Тому треба працювати розумно й виважено, а не бездумно, намагаючись зруйнувати повністю основу для індустріального сільгоспвиробництва.

Я про це говорю з тривогою. Розумію, що не всім подобається те, що кажу.

Можливо, десь, у певних регіонах, буде ефективним використання земель в такий спосіб, як пропонується указом президента. Можливо. Не заперечую цього. Хоч би у передгірських, прикарпатських районах. Там дуже невеликі землеволодіння. Можливо, там ефективність буде більшою.

Якщо тільки, напевне, вдасться пройти цей складний етап — визначення власника.

Три роки тому до мене приїздив із Закарпаття селянин. Він сказав, напевне, жартуючи: «Я повернувся із Сибіру, у мене є тут вісім братів і сестер і є два кулемети. Я поставлю їх на межі і ніхто не візьме мою землю». Я відповів, що кулеметами держава будується дуже специфічна. Та й, з іншого боку, кулемети можуть стріляти... А коли є закон, то навіщо кулемет? Є Земельний кодекс. Він передбачає ваше право на земельну частку, якщо ви хочете вести господарство на основі фермерства. Для цього землі запасу відведено.

Частину землі безплатно одержите у вигляді вашої частки, а частину — на умовах оренди. Будете господарювати добре, то через шість років зможете у повну власність перебрати цю землю. Зможете потім її навіть продати.

Майже четверту частину всієї землі відведено вже для такого ведення господарства. Тут немає проблем в принципі. Цей напрямок забезпечений законодавством, не потрібні укази президента і постанови Кабінету міністрів.

Та попри все спостерігається прагнення зруйнувати основу для сучасних технологій. Така ідеологія реформування — дуже проста схема. Хоч і огортається красивими словами.

На грудневій нараді були два характерні виступи. Сін-

ченка — голови колгоспу «Перемога» з Київської області і Саєнка — фермера із Дніпропетровщини. Обидва — досвідчені фахівці, мають прекрасні результати. У Сінченка, щоправда, в господарстві землі кілька тисяч гектарів, а в Саєнка — на порядок менше. Так от, біда у них обох спільна: і фермер, і колективне господарство залишилися без оборотних коштів.

Отож, якщо ми господарство Сінченка роздамо таким шістьом хорошим фермерам, які можуть добре організувати справу, то суть не зміниться все одно. Так це ж, якщо всі шість виявляться добрими господарями, а не навпаки.

Коли дробиться щось єдине, це ще не означає, що вийде щось путнє. Навіщо ми тоді сунемо голову у петлю? Щоб потім сказати, що помилилися, що треба було, аби з вузликами був мотузок?

Я вважаю, що тут немає логіки. І тому схема повинна бути, на мій погляд, такою: треба забезпечити видачу актів на володіння землею колективним господарствам. А далі, я ще раз повторюю, їхня справа, як паювати.

Щодо ситуації з указом президента. Те, що указ явно суперечить чинному законодавству, зрозуміло. Тим більше, він не стосується сфери, не врегульованої законодавчими актами. Тому, щоб хтось не використовував цю ситуацію як свідчення протистояння гілок влади, ми запропонували таку схему: голова відповідної комісії, спеціалісти зустрічаються з президентом, пояснюють, в чому суть проблеми, і шукають можливість зробити зустрічні кроки для того, щоб внести поправки в указ президента. А ми з свого боку внесемо поправки у Земельний кодекс.

Надходить час розгляду Кодексу, вносяться зміни і доповнення. Але Верховна Рада приймає рішення про відхилення проекту змін до Земельного кодексу як такого, що загрожує економічній безпеці держави.

Але робиться вигляд, ніби цього всього не було: знову проводиться лінія на реалізацію невиважених, суперечливих, незаконних норм указу.

Я попросив би зважати на цю обставину, бо це є найважливішим у сьогоднішній ситуації.

Як ви знаєте, минулого тижня Верховна Рада прийняла Закон «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі». Ми прагнули реалізувати стратегічну ідею розвитку агропромислового комплексу в принципі, коли прибутком, який одержується від вирощування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, користується виробник сировини. Передбачено, що 51 процент майна переробних, сервісних та інших підприємств переходить у власність суб'єкта, який виробляє сировину, а 49 — стає власністю колективу, який працює на цьому підприємстві.

Власне кажучи, треба було з самого початку зробити так, щоб власником всього цього майна був виробник сировини, і вже він наймав колектив переробників на сезонну чи постійну роботу. Члени цього колективу мали б право на придбання акцій підприємства. Але оскільки було зроблено так, що частину цих підприємств приватизовано на умовах оренди з викупом, часто за безцінь, то й ми пішли на такий крок.

Хочу підкреслити одну особливість: було вето президента на закон, який ми прийняли. Зауваження президента зводилися, власне, до того, що суб'єктом приватизації у даному випадку повинна бути фізична особа, а ми відстоювали юридичну особу. Переконаний, що ми діяли правильно.

Ми записали, що власники майнових сертифікатів із числа сільгоспвиробників реалізують своє право через довірчі товариства цих власників. Іншими словами, створюється довірче товариство в самому колективному господарстві, і приватизаційні сертифікати використовуються тут як частка права на майно у переробному підприємстві. Тільки тоді можна буде розраховувати, що юридична особа у вигляді колективного чи фермерського господарства буде зацікавлена в ефективності роботи цього підприємства.

Прекрасно розумію, що не все так просто, як цим законом передбачено, особливо, якщо застосовувати його відносно майна великих підприємств, таких, як м'ясокомбінати чи потужні цукрові заводи. Адже необхідно утримувати це майно — тут чимало проблем, і, безперечно, є над чим працювати. Очевидно, для цього потрібен буде й певний час. Але саме ідея, на мій погляд, плодотворна.

Я бачив, як це робиться, в Ізраїлі. Сучасні виробництва, наприклад комбікормові заводи, перебувають у власності кібуців і фермерів. Люди, які працюють на цих заводах, ніякого відношення до майна не мають. Вони — наймані робітники.

Продукцію реалізує фірмовий магазин. Різниця між собівартістю і ціною у вигляді прибутку пропорційно поділяється на всі виробництва. Це забезпечує пристойну зарплату, заохочення працюючих на переробних підприємствах. А в основному прибуток належить тому, хто працює на землі.

Ця ідея, в принципі, потребує реалізації в Україні. Бо тільки від землі може існувати і міцна економіка, і, власне кажучи, держава.

Так от, для того, щоб зняти суперечності, котрі на сьогодні є у стосунках між державою і селом, щоб реалізувався принцип використання землі як товару, треба прийняти закон про плату за землю, і ціна землі повинна бути високою. А податок на землю має бути одним із основних податків. Тих півтора чи два десятка податків і платежів, які сьогодні стягуються, слід скасувати.

Разом із спеціалістами ми робили розрахунки. На мій погляд, сьогодні потрібно встановити плату за землю на рівні приблизно 3 тисячі доларів за гектар. В середньому, звичайно. Мають бути і зональні коефіцієнти. Це дало б добавлену ціну на зерно — умовний такий показник — приблизно 15 доларів за тонну.

Я вважаю, це невелика надбавка. Тим більше, що сьогодні споживач, який хліб купує в магазині, платить її. Тільки платить він не тому, хто вирощує хліб. І не треба боятися цієї надбавки. Адже той удар, якого завдала по бюджету конкретної людини у місті чи в селі держава, значно сильніший.

Якщо це буде зроблено, то тоді опосередковано, через ціну товару, земля братиме участь у товарно-грошовому обороті. Бо якщо сьогодні при такому спотвореному курсі валюти, при руйнуванні виробництва, при знеціненні основних фондів, пустити землю в оборот безпосередньо, то вона за безцінь перейде невідомо в чиї руки.

Повертаючись до попередньої теми. Є в господарствах люди, які готові скористатися своїм правом на пай. І на першому етапі земля матиме пристойну вартість. Але коли з'явиться багато бажаючих її реалізувати, то моментально ціна на землю впаде. І передбачається саме такий варіант, як це вже сталося з основними фондами державного майна. На державних підприємствах приватизація проводилася саме таким методом. І перший етап її завершився крадіжкою у населення 28 трильйонів карбованців. Тепер комісії — і парламентська, і Кабінету міністрів — не можуть пояснити, як це все сталося.

Доцільно, на мою думку, діяти таким чином. Встановити плату на землю як основний вид податку, провести приватизацію підприємств агропромислового комплексу, здійснити паювання господарств, але без виділення землі в натурі, без передачі її в оборот, розробити розумну цінову політику. В даному випадку цінний досвід Литви. Там держава встановила середню ціну на продукцію — на зерно, на м'ясо, молоко. І дотують того, хто вкладається з рентабельністю в цю ціну. Фактично дотується той, хто ефективно працює.

У Литві пройшли через несприйняття МВФ такої політики. Але там пішли на такі заходи, і в цьому році країна забезпечила себе власними продуктами харчування. Це при тому, що в попередні роки розвал виробництва відбувся колосальний. Для нас дуже повчальний приклад. Бо сподіваються на те, що тільки через біржу можна реалізувати всю продукцію, — в тому числі й держава для своїх потреб купуватиме продукцію на біржі, — ідея непродуктивна. Хоч такий шлях у принципі теж можливий.

Тепер кілька слів про інші проблеми — проект Конституції України і держбюджет на нинішній рік.

Нині робота над текстом Основного Закону завершується. Я хотів би попросити вас не зважати на ту команду, яку ви одержали відносно обговорення робочого проекту і його схвалення. Я про це запитував президента, і він щиро сказав, що не давав такого розпорядження. Але, як би там не було, звідкілясь така вказівка до вас надійшла, і обговорення, навіть схвалення того робочого варіанта, який не пройшов через Конституційну комісію, відбувається. Однак я хочу зауважити, що такий проект Конституції при всій різнополюсності Верховної Ради через неї не пройде.

Якщо ж хтось відпрацьовує сценарій, згідно з яким планується кинути людям конституційного «кота в мішку», в розрахунку на те, що не розберуться і проголосують, то тоді можна зрозуміти, чому обговорюється попередній робочий варіант.

Робоча комісія завершує підготовку тексту, який буде розглянуто Конституційною комісією. Сподіваюся, що в лютому проект буде внесений у Верховну Раду. Після того, як у першому читанні цей варіант буде схвалений Верховною Радою, ми його опублікуємо для справді всенародного обговорення.

Про які положення проекту Конституції ведеться дискусія насамперед? По-перше, це забезпечення принципу розподілу влади. Настав час чітко визначити повноваження законодавчої, виконавчої і судової влади. Адже сьогодні право, яке надала президентові Верховна Рада минулого скликання, — видавати укази нормативного характеру або право Кабінетові міністрів видавати декрети і постанови, — це постійне джерело напруження, нехтування законами. Правовідносини повинні регулюватися законом — і нічим іншим. Тоді можна сподіватися на стабільність держави. А врівноваження прав різних гілок влади можна забезпечити через вето президента, через зауваження до закону, через право його підпису. Такий шлях має бути гарантований Конституцією.

Коли йдеться про розподіл повноважень, то ми повинні говорити про систему противаг і стримування між гілками влади. Щоб не продовжувалося те, що є сьогодні. Наприклад, президент за Конституційним договором формує Кабінет міністрів одноосібно. Президент визначає і коло державних повноважень, які делегують на місця. А Верховна Рада пише закони, які незрозуміло хто буде реалізовувати.

Уявіть собі, що за пропорційним чи змішаним принципом формується наступна Верховна Рада. Прийшли до неї, умовно кажучи, представники «правого» політичного спектра. А президента громадяни обрали «лівого», і він реалізує свою програму, формує Кабінет міністрів, який йому прямо підпорядковується.

Тоді виникає запитання: як дійдуть згоди законодавча і виконавча влада?

Поза всяким сумнівом, треба йти на таку конструкцію організації державної влади, за якою були б урівноважені виконавча і законодавча влада — через право законодавчого органу призначати Кабінет міністрів або затверджувати його склад, через право відправити уряд у відставку, через підзвітність Кабінету міністрів парламентові. Так повинно бути відображено в Конституції.

Щодо проблеми однопалатного чи двопалатного парламенту. Ця ідея привнесена у текст проекту Конституції виключно для того, щоб посилити одну гілку влади за рахунок іншої.

Двопалатний парламент в унітарній державі є недоцільним. У деяких державах таке є, але має вигляд атавізму.

Двопалатний парламент діє у Німеччині, але ж то федеративна республіка. Однак і там повноваження бундесрату значно менші, ніж бундестагу.

Верховна Рада вже неодноразово голосувала пропозиції про запровадження двопалатного парламенту і конституційною більшістю відкидала цю ідею. Складається враження, що той, хто писав проект, не знає результатів голосування. Сподіваюся, норма буде врегульована.

Найслабше розроблена у проекті Конституції, на мій погляд, система організації влади на місцях. Маю на увазі проблему співвідношення самоврядних і делегованих або державних функцій. Теза, яка відстоюється частиною розробників Конституції відносно делегування державних повноважень на місцевий рівень, і теоретично, і практично некоректна.

Справа ось у чому. Ви здійснюєте свої повноваження як представники самоврядного органу, виходячи з потреб місцевого населення, на основі фінансового забезпечення у вигляді бюджету, місцевих зборів, позабюджетних коштів тощо, на основі права власності на певну частину майна. І водночас ви виконуєте ще й державні функції через, скажімо, вплив на правоохоронні органи, органи охорони здоров'я, освіти і так далі.

Йдеться не про вертикалі різних гілок влади. Йдеться про те, що владні повноваження повинні здійснюватися на підставі закону, а не на основі того, що вам хтось їх делегував. Палко дискутують нині тезу, що вертикаль однієї гілки влади заважає вертикалі іншої гілки влади. Я хотів би запитати: вона є, та вертикаль законодавчої влади?

Законодавча влада функціонує у сесійному залі Верховної Ради, де працює близько 400 народних депутатів. А виконавча має 40 тисяч чоловік на місцях. Головне, щоб повноваження цих людей — і самоврядні, і представницькі — визначалися його величністю Законом і нічим і ніким більше. І в Конституції це повинно бути записано.

Чого сьогодні не вистачає — і ви маєте підстави кинути докір на адресу Верховної Ради — так це добре виписаного Закону «Про місцеві Ради». У першому читанні було прийнято цей закон. Думаю, що в лютому ми приймемо цей важливий закон, де буде чітко визначено повноваження, які сьогодні необхідні людям, що здійснюють владу на місцевому рівні.

Працюючи над проектом Конституції, ви повинні опанувати цей матеріал, і опанувати глибоко. Кожну норму Конституції треба спроектувати на реальне, проаналізувати, як вона діятиме на практиці. І тоді ми одержимо справді демократичну Конституцію.

Нарешті питання, пов'язані з держбюджетом. Сьогодні за визначеною законом процедурою відбувається підготовка проекту бюджету.

Якби я сказав, що ситуація з ним складна, то не сказав би нічого. Ситуація катастрофічна. Коли в грудні уряд закладав одні показники доходної частини, то за результатами січня передбачаються інші, які суттєво відрізняються від попередніх. На спільному засіданні Президії Кабінету міністрів і Президії Верховної Ради ми повинні вийти на деякі принципові рішення. Зокрема, мені здається, у Законі про податок на добавлену вартість потрібно визначити його статус як загальнодержавного податку. Але вводити цей принцип, мабуть, доведеться з 1 січня наступного року. Тому що регульована функція цього податку може бути реалізована тільки при такому його статусі, тільки тоді, коли надходження від цього податку акумулюються у державі. Тоді відбуватиметься і корекція по регіонах, ці кошти повертатимуться у вигляді оборотних на місця.

Сьогодні ці податки закріплюються в основному на обласному рівні. Поламати цю схему буде дуже непросто, бо це передбачає перерахунки всіх буквально параметрів місцевих бюджетів.

Сподіваюся, цього року ми завершимо розробку і прийняття всіх законів, які стосуються податкової політики у межах тієї концепції, котра прийнята вже Верховною Радою в першому читанні і незабаром буде прийнята остаточно.

Ми з урядом визначилися, що єдиним джерелом нових законів може бути тільки Верховна Рада України.

Під час обговорення проекту Конституції України ми всі повинні забезпечити таку організацію, щоб кожний громадянин зрозумів: він — суб'єкт політичної дії, від його рішення залежить, як житиме він і якою буде держава. Сподіватися на інших — годі. Час байдужості минув.

Парламентська хроніка

І бюджет захистили, і тютюнець поділили

Денне і вечірнє засідання 6 лютого

Схоже, депутати всерйоз перейнялися проблемами курців, оскільки розгляд проекту закону «Про ставки акцизного збору та ввізного мита на тютюнові вироби» викликав бурхливу дискусію, яка навіть дещо затягнулася.

Одні — яскравим прикладом був виступ Наталі Вітренко — вважали, що цей законопроект підриває можливості вітчизняної тютюнової промисловості, наводили як приклад зростання торгівлі продукцією вітчизняних тютюнових фабрик у січні поточного року. Зауважу лише: ніхто з них не подумав про те, що реалізація імпортних сигарет майже цілком перейшла в «тіньовий» сектор, а бюджет у січні не дорахувався значних надходжень. Бо закордонні тютюнові вироби почали завозити в державу контрабандним шляхом, що сприяло незаконному збагаченню «тіньовиків», оскільки сигарети подорожчали майже на третину і до всього так легше ховати особистий прибуток від оподаткування. Отож можна порахувати, яких втрат зазнав бюджет лише протягом одного місяця.

Окрім того, зростання продажу вітчизняних сигарет без фільтру насамперед б'є по здоров'ю курців — ніхто не стверджує, що куріння корисне, але в даному конкретному випадку варто подбати про те, щоб зло було меншим.

Дійшло до того, що Микола Азаров, посилаючись на вивчення ринку фірмами — імпортерами тютюнових виробів, які направили свої матеріали у Верховну Раду, звинуватив ряд народних депутатів у лобізмі.

Однак виважені виступи Олександра Єльяшкевича, Сергія Драгамарецького, Віктора Суслова переконали зал, що треба збалансовувати інтереси усіх: і вітчизняних виробників тютюну, і імпортерів, що треба дбати і про бюджет, і про здоров'я курців. А тому Верховна Рада більшістю голосів ухвалила закон.

Потім народні депутати прийняли поправки до Постанови Верховної Ради «Про введення в дію Закону «Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами». До речі, це рішення було прийнято в грудні минулого року і одразу боляче вдарило по виробниках, в тому числі аграрниках, що свідчить про деяку поспішність в роботі законодавців. Водночас, напевне, думаючи про майбутнє, варто пам'ятати і про справи поточні. Отож будь-який законопроект потребує максимальної експертизи.

Довго тривала дискусія і довкола законопроекту «Про Контрольну палату Верховної Ради України», розгляд якого розпочався ще 19 січня. Існували різні, часом полярні, думки щодо доцільності прийняття даного проекту закону. Одні стверджували, що його треба розглядати після прийняття Конституції, другі, зокрема Владислав Носов, вважали, що Контрольна палата повинна мати дещо інші, аніж передбачені проектом функції, треті відстоювали позицію, викладену в доповіді Володимира Немировського. Врешті, після дебатів і ряду поіменних голосувань, проект Закону був прийнятий в першому читанні.

Народний депутат України Віктор Мусіяка, який представляє у Верховній Раді інтереси глави держави, зачитав звернення Президента України до народних депутатів.

Опісля частина депутатів, особливо ліві, під приводом захисту прав та інтересів українців, що живуть в Естонії, пробували відхилити ратифікацію Угоди між Україною та Естонською республікою про вільну торгівлю.

Однак більшість народних депутатів ратифікували угоду.

Володимир КОРОЛЮК.

Податки як національне лихо

Ранкове засідання 7 лютого

Півтори години народні обранці «ламали списи» над законопроектом про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів з питань оподаткування. І врешті-решт «зарубали» його.

Трагедії в цьому, звичайно, немає. Справа в суті подібних податкових законів, які постійно потребують, так би мовити, косметичного ремонту. Як наслідок, нині, очевидно, в нашій державі не знайти людини, якій було б до снаги розібратися в усіх деталях з нашими податковими законами. Це проглядалося, зокрема, у дискусії, що спалахнула в залі між спеціалістами: розробниками закону Сергієм Терьохіним, Віктором Сусловим та опонентами Володимиром Лановим, Миколою Азаровим та іншими. Входять у податок на добавлену вартість акцизні збори чи ні, підлягають під цю статтю пільгові тарифи чи ні і т.д. і т.п. Кожен одну ту саму статтю законопроекту трактував по-своєму.

А в інших країнах на відміну від нашої не лише фахівець, а й кожен громадянин чітко знає, за що він платить податки і які. Адже самі закони у податковій сфері там настільки прості, що, здається, вони доступні навіть дитині.

Мимоволі спадає на думку: а може це комусь вигідно, може, ця заплутаність — своєрідна зброя в руках податкових чиновників, щоб драти, як кажуть, із батька і брата?

Сьогодні наші податки стають національним лихом. І для виробництва, яке гине в їхніх тенетах, і для людини, яка не може виплутатися з податкових сітей.

Анатолій КРАСЛЯНСЬКИЙ.

Старокиївська районна Рада народних депутатів і державна адміністрація Старокиївського району м. Києва глибоко сумують з приводу передчасної смерті колишнього голови районного виконавчого комітету

НАЗИМКО Єлизавети Яківни

і висловлюють співчуття рідним та близьким небіжчиці.

Чи вип'ємо ми «Середземне море»?

У ЛЬВОВІ відбулося офіційне відкриття першого в Україні заводу компанії «Кока-Кола Аматіл». Його вартість — 16 мільйонів доларів США, що є частиною загальної інвестиції в Україну.

— Кілька років тому «Кока-Кола Аматіл» визначила Україну як державу з надзвичайно великим потенціалом, яка, за проведення ряду економічних реформ, буде успішно розвиватися в наступному столітті, — відзначив під час урочистої церемонії виконавчий директор компанії пан Норб Коул, який з нагоди свята прилетів до Львова з Сіднея.

Вітання «іменинникам» надіслали Президент України Леонід Кучма, віце-прем'єр Віктор Пинзеник. Перший заступник глави облдержадміністрації Валерій Калинюк відзначив, що відкриття заводу — подія всеукраїнського масштабу. Його продуктивність — 220 мільйонів пляшок на рік.

Якщо вдатися до цифр, то середньостатистичний італієць випиває впродовж року 94 умовні порції, а українець — лише чотири. Та рівень споживання зростає. Голова Львівської торгово-промислової палати пан Хусточка навіть узяв на себе сміливість (і відповідальність за наші з вами можливості й смаки) і запевнив, що для України 94 пляшки на душу населення — реально. Змагання з італійцями ще попереду, а інша реальність навіч: створено робочі місця на заводі й у мережі розповсюдження напою, компанія робить ставку на місцевий менеджмент і приділяє багато уваги навчанню кадрів.

Учасники урочистої імпрези отримали найдокладнішу інформацію про успішну експансію популярного напою на наші терени, про наміри інвестора побудувати в Україні й інші заводи з розливу кока-коли, а також про те, що людство вже встигло випити «Середземне море» (за обсягом) кока-коли. Зізнаюсь, ці факти в контексті намірів львівського заводу випускати 220 мільйонів пляшок на рік мене дещо стривожили. По-перше, у Львові дуже гостро стоїть проблема води, зокрема питної, а кока-кола «поглинатиме» її у великій кількості. Інвестор, як було сказано на урочистостях, прилучився до розв'язання аварійно-каналізаційних проблем Харкова. Чи прилучиться він до наших водних проблем, поки що невідомо. Хвилює й інше: наша торгівля зі скрипом приймає вітчизняні пляшки, а про імпортні годі й казати. Як розв'язуватиметься проблема їхньої утилізації чи переробки — також невідомо. Втім, це вже проблеми буднів, а не свята.

Мене мучить ще одне «капосне» питання: а чи не доцільніше було б збудувати за допомогою якогось інвестора завод з розливу безцінних карпатських мінеральних вод і продавати їх за кордон? Поки що вони стікають у ріки. Що ж, проковтнемо ложку полину. Кажуть, гіркота корисна. Зрештою, у Львові з'явився красень-завод і люди, яким пощастило працювати там, почуваються цілком щасливими. А грошовий (податковий) потічок тече у місцевий бюджет, а не в ріки...

Оксана ТЕЛЕНЧІ.

Львів.

І постане Тарас у місті на Неві

За ініціативою 150-тисячної української громади та багатьох організацій Санкт-Петербурга мерія виділила місце для спорудження монумента Тарасові Шевченку в історичній зоні на Васильївському острові.

Відомий скульптор, українець за походженням, дійсний член Королівської академії мистецтв Канади, автор монументів Тарасу Шевченку у Вашингтоні та Буенос-Айресі Лео Мол (Леонід Григорович Молоджанін) передав у дар Санкт-Петербургу бронзову постать Кобзаря.

Тепер потрібні кошти для проведення будівельних та опоряджувальних робіт. Зокрема, для реалізації першої черги проекту не вистачає суми, еквівалентної 35,6 тисячі доларів США.

Фонд сприяння розвитку мистецтв України та 57 народних депутатів України докладають зусиль для збирання необхідних коштів.

Прізвища приватних осіб та назви організацій, які фінансово підтримають проект, будуть внесені до спеціальної Книги пошани та викарбувані на бронзовій плиті у центрі архітектурно-скульптурного ансамблю на честь Кобзаря. Рахунок для внесення коштів № 700333 у Київському регіональному управлінні КБ «Приватбанк», МФО 321842 код ЗКПО 00064520 з позначкою «На пам'ятник Т.Г. Шевченку у Санкт-Петербурзі».

Газета «Голос України» вже зробила свій внесок і взяла на себе обов'язки інформаційного спонсора цієї акції. Ми назвемо всіх, хто підтримає благородну справу спорудження пам'ятника великому синові нашого народу.

Новоселам

КВАРТИРА — ОБЛИЧЧЯ ГОСПОДАРЯ

НЕ СЕКРЕТ, що усе стандартне не завжди приваблива. І часто новоселам доводиться замінювати шпалери, підлогу, двері, витрачаючи чимало коштів і часу на пошуки.

Допомогти київським новоселам обладнати квартиру за своїм смаком вирішила корпорація «Києвміськбуд», відкривши «стіл замовлень». Тут за представленими зразками можна підібрати паркет, лінолеум, шпалери, двері, замки, світильники тощо. У демонстраційному салоні експонуються кухні, ванні кімнати, меблі, які виготовляють або докуповують для повної комплектації житла підприємства «Київміськбуду». Головна ідея такого нововведення — закріпити за новоселом право вибору: залишити квартиру такою, як є, або власними силами довести її до кондиції.

Нині у салоні приймають замовлення на поліпшене опорядження квартир здебільшого в будинках, що зводяться коштом населення за житловими облігаціями. Найближчим часом будівельники поширюватимуть свої послуги й на старі або приватні будинки, дачі.

На знімку: у салоні «столу замовлень».

Фото Володимира САМОХОЦЬКОГО (Укрінформ).

Від такої «стінки» на стінку подерешся

Проблема

ВОНО Й СПРАВДІ так. Оскільки ціни на меблі нині такі астрономічні, що купити їх по кишені лише багатим людям, та й то не всім.

На багатьох деревообробних підприємствах Волині призупинено виробництво меблів. Проблема сировини, лаків, фарби, а головне — кому продати виготовлену продукцію. З подібним стикаються і на Луцькому меблевому комбінаті, якому до речі, виповнюється п'ятдесят років. Нині в асортименті підприємства більш як 30 найменувань виробів з дерева.

Протягом кількох десятиріч з його виробничих цехів виходили набори корпусних меблів для житлових кімнат і передпокоїв. Якісні, добротні, з художнім смаком луцькі меблі мали попит у покупців як в Україні, так і в республіках колишнього Союзу. Але час в останні три-чотири роки вніс корективи у виробництво, передусім у ціни. Адже набір меблів для житлової кімнати нині коштує 80 мільйонів карбованців. Згодьтеся, не кожен дозволить собі таку розкіш. Але й виробник не може віддати свою продукцію за безцінь, бо збанкрутує. То де вихід?

— Враховуючи ситуацію, ми негайно почали працювати над оновленням і розширенням асортименту в меблевому виробництві, пошуком нових ринків збуту, — розповідає голова відкритого акціонерного товариства «Луцький меблевий комбінат» Володимир Римарчук. — Запустили у виробництво набори офісних меблів з восьми найменувань, опанували випуск сервантів і шаф. Нещодавно повністю умеблювали виробничі й житлові приміщення санаторію матері та дитини в селі Грем'ячому Ківерцівського району.

Нині комбінат працює над замовленням німецької фірми «Штайнгофф». Для них луцькі мебльовики виготовляють тумбочки під радіоапаратуру. Торік у грудні підприємство відправило за кордон 250 таких тумбочок. Цього року вже планує 300—500 штук щомісяця в обмін на необхідні барвники, лаки, пневмоінструменти.

Певен, вироби Луцького меблевого комбінату припали б до смаку і нашим людям. Однак ціни ... Сподіваючись на поліпшення ситуації, мебльовики тим часом разом із київським інститутом «Укрдіпромеблі» розробляють нові набори меблів для житлових кімнат.

Богдан БЕРЕКЕТА.

Волинська область.

Чорнобиль болить, але всім по-різному

***У** ПЕРЕМОГИ батьків багато, а поразка — завжди сирота. Попри всі обіцянки й співчуття, Україна дедалі частіше залишається наодинці зі своєю найбільшою бідою — Чорнобилем. Світ, мов дитина, з дивовижною швидкістю забуває радіаційну трагедію. Звичайно, чуже не болить. А якщо й болить — то не так сильно, щоб платити великі гроші цілителям.*

Нова надія зажевріла цими днями. З початку тижня українська урядова делегація на чолі з віце-прем'єром Василем Євтуховим відбула до Брюсселя для участі у міжнародному семінарі «Перспективи енергетики і вирішення проблеми Чорнобиля». «Впливові парламентарії світу, чиновники обговорять шляхи вирішення енергетичних проблем України і можливості якнайшвидшого втілення в життя положень Меморандуму про взаєморозуміння між урядом України та урядами країн «Великої сімки» (мається на увазі, у справі закриття ЧАЕС), — говориться у повідомленні прес-служби Кабінету міністрів».

(Як відомо, Меморандум про взаєморозуміння від імені України підписав 20 грудня 1995 року в Канаді міністр охорони навколишнього середовища і ядерної безпеки Юрій Костенко. Документ визначає, що Захід надасть Україні на здійснення програм закриття ЧАЕС і реформування енергетики 2,307 млрд. доларів,— повідомляє «Інтерфакс-Україна»).

А в цей час Київ відвідала федеральний міністр у справах навколишнього середовища, охорони природи і безпеки ядерних реакторів з Німеччини Ангела Меркель. Вона вирішила особисто ознайомитися зі становищем людей і навколишнього середовища через 10 років після аварії на Чорнобильській АЕС, а також отримати реальні враження від того, що зараз відбувається на самій станції. Після офіційних бесід у Києві з Президентом Леонідом Кучмою, керівниками міністерства охорони довкілля та іншими урядовцями Ангела Меркель відвідала покинуте місто Прип'ять і Чорнобильську АЕС.

Німеччина чи не найбільш активно допомагає подолати наслідки чорнобильської катастрофи і захищає інтереси України з цього питання у світі. У тому числі і на зустрічах «Великої сімки».

На думку деяких експертів, саме пані Меркель може бути призначено координатором програми закриття Чорнобиля «Великою сімкою». Успіх цього проекту багато в чому залежить від того, наскільки точно зрозуміють наші проблеми благополучні цивілізовані країни. Адже, як повідомляє «Інтерфакс-Україна», із визначених 2,307 млрд. доларів на здійснення програм закриття ЧАЕС та реформування енергетики левова частка — 1,809 млрд. дол. — кредити міжнародних фінансових організацій, а решта — субсидії. І на закінчення візиту до Києва пані Меркель недвозначно натякнула, що залежність України від гуманітарної допомоги, яку виділяє Німеччина тим, хто постраждав від аварії на Чорнобильській АЕС, повинна постійно зменшуватися...

Загалом результатом співчуття й обіцянок, за деякими даними, поки що стали приблизно лише 450 мільйонів доларів, видані й обіцяні Україні у вигляді інвестицій на екологію.

Звичайно, гроші люблять, щоб їх рахували. Проте в разі браку чи невчасного надходження коштів на компенсацію збитків від закриття ЧАЕС, навряд чи доцільним виявиться для України дещо перефразований постулат «в темноті, а не в теплі». Бо картину чистого довкілля «мінус електрифікація всієї держави» важко уявити навіть, якщо дуже хочеться. І тому, як заявив під час бесіди з пані Меркель Президент Леонід Кучма, Україна не піде на закриття ЧАЕС просто, щоб відрапортувати. Бо ми це вже проходили...

Людмила ФІСЮН.

У Празі не «покайфуєш»!

***П**ОНАД 5 кг сировини, використовуваної для приготування наркотиків, 28 фальшивих посвідчень особи громадян Чеської Республіки, три пістолети і велику кількість патронів до них вилучено поліцією під час ліквідації у Празі підпільного цеху з виробництва дурманного зілля.*

Ця операція підрозділу з боротьби з організованою злочинністю комісаріату празької поліції виявилася настільки несподіваною для власників прибуткового «підприємства», що вони не встигли знищити докази, що цілковито викривають їх участь у незаконному бізнесі.

Як повідомили ІТАР-ТАРС у прес-службі МВС Чехії, під час першого ж допиту власниця квартири, в якій розміщувався «цех», назвала своїх спільників. Вона також повідомила, що наркотики виготовлено шляхом переробки лікарських препаратів, що їх злочинці одержували за рецептами знайомого лікаря, який щедро виписував їх за певну винагороду.

За кримінальною справою, порушеною празькою прокуратурою, проходять вісім громадян. Чотирьох з них, що їх слідство вважає організаторами підпільного виробництва, утримують у попередньому ув'язненні. За чеськими законами, їм загрожує перебування у в'язниці строком до 15 років.

Іммігрантів багато. Але вже менше

***І**ММІГРАЦІЯ євреїв до Ізраїлю помітно скорочується. Такого висновку доходять фахівці Центрального статистичного бюро Тель-Авіва, оцінюючи підсумки трьох останніх років.*

Згідно з оприлюдненими даними, торік до Ізраїлю прибуло 75,4 тисячі євреїв, що на 6 відсотків менше, ніж 1994 року. З них 64 тисячі, або 86 відсотків, — переселенці з СНД.

Репатріантів з Росії приїхало майже на 23 відсотки менше, поряд зі зниженням кількості прибульців з Європи, Азії та Африки. Трохи більше євреїв — з Північної та Південної Америки.

Серед іммігрантів 27 відсотків — наукові працівники та інженери, 34 — представники «вільних професій», 25 — кваліфіковані робітники. Решта назвали себе фахівцями з управління, працівниками торгівлі та сфери послуг.

Зарубіжне турне... з наслідками

***Т**ОРІК 1 316 голландців опинилися за гратами під час зарубіжних поїздок, сказано у доповіді, підготовленій МЗС Нідерландів, повідомляє ІТАР-ТАРС. Це на 7,5 відсотка більше, ніж 1994 року.*

Більше третини з цього числа заарештовано у західноєвропейських країнах, передусім у Німеччині, Англії, Франції та Іспанії. 80 відсотків ув'язнено за контрабанду або вживання наркотиків.

Крім того, щороку близько 40 громадян Нідерландів оголошуються «зниклими безслідно» під час відвідання іноземних держав. Іноді вони потім дають про себе знати, та в більшості випадків їх так і не вдається знайти.

120-річній француженці Жанні Кальман **(на знімку)** належить світовий рекорд довголіття. Вже восьмий рік Жанна Кальман — найстаріша жінка планети. Ще 1988 року її удостоїли згадки в «Книзі рекордів Гіннесса». І ось нині їй належить абсолютний рекорд довголіття.

Фото АФП—ІТАР-ТАРС

Хроніка. Факти. Події

● *Грозний*

Вимоги старі: виведення військ і відставка Завгаєва

Учора тут у приміщенні колишнього президентського палацу знову зібралися учасники несанкціонованого мітингу опозиційних сил, що розпочався у неділю. Частина учасників мітингу, провели ніч на майдані перед палацем у наметах автобусах і сховищах, споруджених з підручних матеріалів. Великі групи людей прибувають на мітинг пішки та автобусами.

На фасадах будівлі — портрети Джохара Дудаєва і Шаміля Басаєва, зелені знамена ісламу і прапори Ічкерії. Антиросійські гасла заполонили всі навколишні огорожі. Вимоги тих, хто мітингує, залишаються незмінні — виведення федеральних сил з території Чечні та відставка адміністрації Доку Завгаєва.

● *Душанбе*

Прощавай, зброє... Чи надовго?

У таджицьких містах Курган-Тюбе і Турсунзаде учора завершився процес роззброєння бунтівних угруповань відповідно до протоколу про припинення збройного протистояння і здачу зброї, ухваленого бунтівниками та урядом.

● *Кишинів*

Можливо, 1 квітня урядові буде не до жартів

Президент Молдови Мірча Снєгур заявив про можливість відставки уряду в разі, якщо до першого квітня не буде ліквідовано заборгованість із заробітної плати і пенсій. М.Снєгур піддав критиці небажання уряду шукати нові ринки сировини і реалізувати вигідні домовленості щодо забезпечення країни енергоресурсами. Зокрема, президент вважає, що кабінет не бажає розширювати економічні зв'язки з Румунією через політичні амбіції.

● *Вашингтон*

Свідку Клінтоне, будь ласка, до суду!

Президентові США Біллу Клінтону належить незабаром виступити у новій для нього ролі — свідка на судовому процесі, що відбувається нині в Літтл-Році (штат Арканзас). Справа, що її там слухають, стосується скандальної історії із земелепорядною фірмою «Уайтуотер дивелопмент», власники якої, подружжя Джеймс і Сюзен Макдугал, звинувачують у фінансовому шахрайстві. За часів, коли Білл Клінтон був губернатором штату, він та його дружина мали відношення до цієї фірми. Раніше у цій справі довелося відповідати у Вашингтоні Хілларі Клінтон.

● *Анкара*

Черга рухається, криза поглиблюється

Після тривалої урядової кризи в Туреччині черга формувати новий кабінет міністрів дійшла до третьої за кількістю в парламенті партії — Партії вітчизни, яку очолює Месут Йилмаз. Він за дорученням президента Сулеймана Демиреля розпочинає офіційні консультації з провідними політичними діячами з метою створення коаліційного уряду, бо жодна з п'яти парламентських партій не має потрібної більшості у Великих національних зборах Туреччини.

За повідомленнями кореспондентів «ГУ» та інформаційних агентств.

Про що говорять

ХТО КОГО НЕ ЗРОЗУМІВ?

Час від часу суперечка щодо поділу Чорноморського флоту стає проблемою номер один у переговорному процесі України і Росії. От і знову, за повідомленням агентства «Інтерфакс-Україна», намітилися підходи до вирішення проблем Чорноморського флоту».

А намітилися вони вельми своєрідно: президент РФ Борис Ельцин, говорячи про свій візит в Україну, запланований на 4—5 квітня, відзначив, що підходи такі, «щоб вирішити цю проблему на користь Росії». Про це він заявив під час зустрічі зі спікером Державної Думи РФ.

Міністр закордонних справ Росії Євген Примаков, недавно побувавши у Києві, як він висловився, не лише з офіційним візитом, а й за дорученням президента, запевнив, що хоч це питання досить важке й делікатне, але несподіванок у його розв'язанні вже не буде: переговорний процес іде поступально. Та й зустрічі президентів і дипломатів України й Росії дають підстави сподіватися, що проблема ЧФ не буде перешкодою для візиту Єльцина в Київ, аби підписати великомасштабний договір.

А тут на тобі: «... підходи на користь Росії». Чи, може, президент і глава зовнішньополітичного відомства не зрозуміли один одного?

Хай вирішує муніципалітет

***М**УСУЛЬМАНСЬКА громада в Данії, яка налічує нині приблизно 90 тисяч чоловік, вимагає від влади офіційного визнання, повідомляє ІТАР—ТАРС. Йдеться при цьому лише про право на ведення церковних книг, в яких реєструються народження, смерть, одруження.*

Нині таке право, окрім Датської народної церкви (державна євангелістсько-лютеранська церква, до якої належать 92 відсотки населення країни), мають ще 9 церковних громад, загальна кількість прихильників яких не перевищує 60 тисяч чоловік. Всі ці громади зареєстровано королівськими указами ще до прийняття нового закону 1969 року. Наприклад, Російська православна церква (церква Олександра Невського у Копенгагені) отримала офіційний статус ще в XVII столітті, а кількість її парафіян не перевищує 200 чоловік.

Після прийняття нового закону, який регулює реєстрацію церковних громад, у Данії було вже за спрощеною процедурою офіційно визнано ще 34 об'єднання віруючих, серед яких багато мусульманських. Проте права вести церковні книги в них немає. Інакше кажучи, коли дитина народжується у єврейській родині, то її реєструє копенгагенська синагога, що отримала офіційний статус, а коли в мусульманській, то батьки мають звернутися у Датську народну церкву. Останній факт, на думку ініціативної групи з числа віруючих мусульман, — великий недолік з точки зору психології.

Вимога мусульман викликала далеко неоднозначну реакцію у датських політиків. Піти їм назустріч — означає спричинити незадоволення серед виборців, які часто налаштовані проти ісламу, що, сповідують у Данії емігранти. Проте вже обговорюється пропозиція, яка могла б розв'язати питання майже безболісно — скасувати традицію реєстрації фактів народження і смерті у церквах і передати ці функції муніципальним органам.

Й ДОСІ СПЕРЕЧАЄМОСЯ

ДЛЯ ПЕРЕВАЖНОЇ більшості росіян, які живуть в Україні, не лише етнічних, а й усіх, хто підживлює інтелект корінням, заглибленим у російський грунт, радіо й телебачення залишилися чи не останніми тонкими нитками, що з'єднують з цим грунтом. Тому, природно, чергове обмеження передач українськими каналами ТБ Росії сприйнято як агресивний акт української держави стосовно російської культури, тим більше, що власні передачі українського ТБ несуть на собі наочний відбиток тоскного безталанного провінціалізму.

Люди телефонують і просять: напишіть, будь ласка, від нашого імені, адже ви зумієте, напишіть про нашу відірваність і образу, зверніться до Президента, та ж він обіцяв...

Але менш за все хотів би писати на тему «Кучмо, віддай Останкіно!». Президент знає, що чинить. І тоді, коли дає обіцянки, і тоді, коли про них забуває. Та й «не властны мы в самих себе», навіть коли «ми» — президент, бо владні структури зазнають безпрецедентного тиску з боку націоналістичних сил, глухих до доводів розуму у прагненні звести «історичні порахунки».

Українську історію справді «неможливо читати без брому». Втім, так само, як і англійську, французьку чи німецьку. Адже ієрархічні відносини, що грунтуються на силі, завжди є джерелом страждань. Та співвідношення культур в ієрархії визначається аж ніяк не силовими відносинами.

Володимир АЛЕКСЄЄВ

Викорінення рояля

Як правило, військова міць збігається з високою культурою і звідси випливає ілюзія пріоритету сили. Та історія знає приклади, скажімо, імперію інків, коли народ, що здійснив успішне завоювання, розчинив власну культуру в підкореному культурному просторі. Історія завоювання Римської імперії варварами також є не тільки історія «варваризації Риму», а й історія «романізації варварів». Культура Риму на багато століть пережила його військову міць, а латинська мова відіграла величезну об'єднавчу роль у культурному становленні Європи.

Тому політичні процеси треба чітко відмежовувати від культурних. Сила — лише один з окремих шляхів, що ними може забезпечити собі успіх висока культура, та підставою для експансії є не її сила, а внутрішні переваги, що роблять її здатною відповісти на виклик долі.

Зіткнення культур є неминучим наслідком демографічних процесів: зростання населення штовхає до опанування нових географічних просторів, а множинність центрів виникнення й розвитку культур виключає можливість їх безболісної експансії. І оскільки кров — найдорожча ціна, котру люди менш за все згодні платити, історія людства все-таки є історією не так воєн, як компромісів.

Паралельне взаємопроникне співіснування на одному ареалі кількох культур у формі механічного конгломерату культурно автономних одиниць не тільки теоретично можливе, а й практично мало місце у середньовічній Європі, коли кожне село являло собою самостійну пляму на етнографічній карті з власними звичаями, прийомами праці, фольклором і мовою. Таке було можливе у відсталому і стабільному світі з низькою потребою у спілкуванні, який підтримував рівновагу між виробництвом і споживанням не через зростання виробництва, а через обмеження кількості населення такими чинниками, як епідемії й голод. Капіталізм приніс у цю строкатість цінності, пов'язані з раціональними формами організації праці. Для своєї реалізації вони вимагали культурної однорідності, бо за капіталістичного виробництва неможлива співпраця людей, не здатних розуміти одне одного швидко і без помилок. За нових умов у полікультурному просторі вже не може бути сталості, бо люди, що мають певні культурні ознаки, опиняються у вигіднішому становищі, а решта прагне долучитися до їхньої культури або нав'язати власну. Починається конкуренція культур за місце під сонцем.

У цьому змаганні зрештою перемагає та культура, на боці якої буде вільне обрання людей. Коли якоюсь мовою не пишуть достоєвські й бальзаки, котрі у рамках національної специфіки добачають і вивищують загальнолюдські універсалії, у такої мови небагато шансів на популярність. Коли вона обслуговує соціально вузькі потреби, вона також не збере великого числа прихильників. Лише всебічно приваблива для людей культура виявиться і краще закріпленою нормативно, бо матиме більше підручників і професійно підготовлених викладачів, які її поширюватимуть.

НАДЗВИЧАЙНО важливо розуміти, що культурні трансформації, що відбуваються в результаті конкуренції культур, відбуваються не в інтересах однієї з них, а заради досягнення певних надкультурних цілей і цінностей.

Серед істотних пружин процесу немає ані «справедливості», ані «прагнення поневолити», є лише раціоналістичний «дух капіталізму», який ось уже протягом більш як трьохсот років надихає західну цивілізацію. І це знімає національні страждання для людей, які живуть новим духом. Коли кажуть про націоналізм як прогресивну силу, мають на увазі саме націоналізм «високої культури», котра нав'язує себе заради взаємовигідного співробітництва людей. При цьому сотні, а може й тисячі малих культур виявляються розчиненими, так і не зумівши реалізувати свій культурний потенціал.

Хоч як це дивно, явище протилежного характеру також називають націоналізмом, щоправда націоналізмом малих націй. Його ідеал: одна нація — одна держава, а його рушійні сили лежать не у сфері розуму, а у сфері емоцій. Це відданість своїй малій батьківщині, підкреслено перебільшена любов до національної мови і звичаїв, національна гордість, котра легко переходить у національну пиху, болісно загострене почуття справедливості до «своїх» і неприйняття «чужого», тобто все це сили, спрямовані на роз'єднання людей, на розрив зв'язків між ними, що сприяють національній відокремленості і самоізоляції. Діючи начебто в інтересах своєї культури, цей «сільський» націоналізм протистоїть будь-яким інтегративним тенденціям і у великих своїх формах може бути жахливо страшним.

Звичайно ж, об'єктивні оцінки націоналізму неможливі, бо їхні знаки залежать від наших ціннісних орієнтацій: чи ставимо на перше місце пріоритети економічного зростання і науково-технічного прогресу, чи віддаємо перевагу ідеалам окопного братерства і полкової солідарності. Об'єктивними є факти історії, а вони свідчать, що великі національні держави, які існують сьогодні, сформувалися не на грунті національної ідеї провідної нації, а під дахом спільних наднаціональних цінностей, що об'єднував вільний розвиток культур. Тому гідні жалю будь-які розмови про локальні пріоритети корінних націй та їхнє право силою зводити «історичні порахунки» і відновлювати «історичну справедливість».

Коли Індія здобула незалежність і розпочала самотужки шукати кращого життя, вона зберегла англійську мову як державну. Політична влада, що радикально змінилася, не стала відтворювати колишні культурні градієнти і ліквідовувати «дощенту» спадщину колись великої Британської імперії. Бо свою всесвітньо-історичну роль в об'єднанні роз'єднаного світу і англійський капіталізм, і англійська мова все-таки відіграли.

Ми— люди особливі, і в нас усе інакше. Навперебій пояснюючи одне одному, що «імперський центр тотального планування» зруйновано заради прискорення ринкових реформ і впровадження раціональніших форм господарювання, «нові» політики почали дерти на шмаття початково єдиний економічний і культурний простір, прискореними темпами будуючи культурні й правові бар'єри там, де й пам'ять про них уже прохолола, тобто проводячи справу «сільського» націоналізму, що веде від раціональності. Як тут не згадати стару іронічну приказку, що краще, мовляв, бути першим на селі, аніж другим у Римі!

ОСОБЛИВО болісні процеси у мовній царині, що стосується кожного особисто й безпосередньо. Те, що доводиться бачити довкола, можна характеризувати так: російськомовна грамотність падає, а україномовна... падає так само! Мову інтенсивно засмічують величезною кількістю потворних русизмів, породжуваних словотворчістю російськомовників, які сумлінно адаптуються до мовної політики.

Приміром, «головний убір» замість «головне вбрання», «предложення» замість «пропозиція», «особовий листок по обліку кадрів» замість «особистий аркуш...», «рахую» замість «вважаю» і т.п. Мова, котра становить основу знакової системи (тобто сукупності всіх засобів спілкування), втрачає стійкість. Текст повідомлення може викривлено сприйматися адресатом. Що це означає?

Пригадую історію, котра колись повеселила нас. Якийсь начальник лабораторії, складаючи замовлення до відділу постачання, записав до нього сто шківчиків — маленьких металовиробів, які вільно вміщуються в одній коробці. Та в результаті дворазового переписування замовлення різними особами і, слід гадати, не без участі слобожанського «суржику», «шківчики» перетворилися спочатку на «шкіфчики», а тоді на «шкафчики» (шафки), які відділ постачання й завіз наступного року кількома рейсами величенької вантажівки.

А от напис на табличці поруч з кнопкою аварійного відчинення дверей тролейбуса: «При аварійному відчиненні дверей розбити скло і натиснути кнопку». Напис зроблено не десь у Будапешті — у Дніпропетровську. І означає він, що коли двері через якусь «аварійну» причину розчинилися, треба натиснути кнопку. Либонь, після цього двері зачиняться. Насправді ж має бути написано: «Для аварійного...» , тобто в разі аварійної потреби.

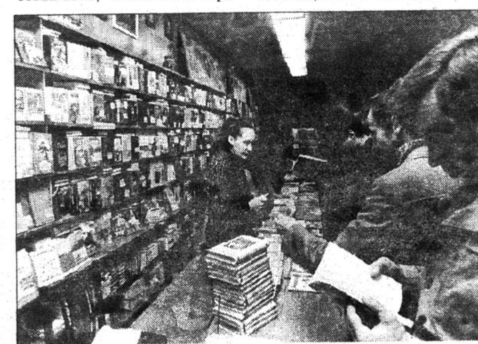
Між культурною нестабільністю в суспільстві, що розвивається під спільним знаком, і в суспільстві, яке переживає всеосяжну кризу, існує принципова відмінність. Коли в першому випадку нестабільність сприяє досягненню якогось кінцевого стаціонарного стану, то в другому — поглибленню й розширенню кризових явищ. Можливість втрати змісту інформаційного повідомлення через те, що той, хто його створює, і той, хто його сприймає, не розуміють одне одного — не дурниця. Це та обставина, котра хаотизує життя і може давати економічні, політичні та гуманітарні наслідки.

Наша знакова система історично формувалася на основі двомовності. У ній наявна якась динаміка, котра комусь не подобається. Як її можна було б змінити? Не адміністративним тиском, а природними засобами?

БЕЗПЕРЕЧНО, українська мова росіянам, які мешкають в Україні, так само необхідна, як і російська. Та ну ж бо спробуймо зрозуміти й небажання «російськомовних», які навіть добре знають українську мову, перейти на неї як на основну, зрозуміти їхнє прагнення і дітей своїх ввести саме у світ російської мови й російської культури. Чому «російськомовні» не хочуть стати «україномовними»? Чи тільки вперті лінощі й горезвісний «шовінізм» тому причиною? Спробуймо розібратися в спонуках цього вибору, уникаючи як святенництва, так і пихи.

Російська мова сформована багатоукладним суспільством, яке мало складну станову структуру. Кожна суспільна верства внесла свій специфічний внесок до його зображувальних засобів. А українське суспільство (пиймо реланіум — бром нині не в моді) залишалося практично однокласовим, одноукладним, одностановим. І українська мова своїм синонімічним складом чітко відстежує цю обставину.

Звичайно, лихо не без добра. Українці не мали вищого товариства, та вони не відали й суспільного дна, котре так знайоме росіянам. Бо дно і бідність — речі різні. Тому в українській мові немає тієї брудної матірної лайки, котра в російській становить потужний шар розмовної лексики. Та немає в ній не тільки матюків. Лексики вищих верств у ній також немає. Українською мовою неможливо написати «Войну и мир», бо за мовною характеристикою не може бути україномовних П'єра Безухова і Платона Каратаєва. Можуть бути лише двоє Каратаєвих. Дослухаймося до діалогів в українізованих версіях солодкавих мексиканських серіалів, якими так полюбляють частувати глядача наші телеканали. Коли одна приємна дама каже іншій приємній дамі, маючи на увазі даму, приємну з усіх поглядів, «вона мене обдурила», це звучить неправдоподібно. Люди такого кола так не розмов-

ПРО ОЧЕВИДНЕ?

ляють. Та спробуйте перекласти інакше.

Приналежність слова до певного лексичного шару завжди несе додаткове смислове навантаження, а саме — воно багато говорить про особу того, хто говорить. Таким чином, мова виступає не тільки як засіб передачі судження (для цього придатний і лексикон типу «моя твоя не понімай»), але й як інструмент самоідентифікації особи, тобто утвердження нею свого місця в суспільстві, як вона сама його розуміє. І мова в цьому процесі — як музичний інструмент у музиці. Ось у рояля і акордеона і клавіатура начебто однакова, а можливості все ж різні. Акордеон, безперечно, гарний інструмент, та якщо якимось чином взяти й «викоренити» рояль, то від музики не залишиться й половини.

Коли російські аристократи давно віджилих поколінь тяглися до французької, то найрозумніші з них робили це зовсім не з «низькопоклонства перед Заходом», а з бажання мати досконаліший інструмент для виразу тонких порухів душі й розуму. Можна цінувати, розуміти й приймати чуже, не відкидаючи й свого. Якщо, звичайно, вистачає отієї самої культури. Обмеження можливостей людини користуватися мовою, якою вона краще мислить і краще висловлює свої почуття, цілком нагадує «викорінення рояля». За ним настає зниження особистісної багатоманітності, блокада багатьох шляхів розвитку і вдосконалення особистості і подальше інтелектуальне й духовне збіднення суспільства. Ось до чого веде «національна самооборона».

АДМІНІСТРАТИВНЕ протистояння культур відбувається через глупоту й невігластво і змушує згадувати прислів'я «Загадай дурному поклони бить...».

Конкуренція культур — то конкуренція цінностей, а не м'язів, і рефері на рингу, що піднімає руку, — то прийдешні покоління, «племя младое, незнакомое», яке, перекидаючи стоси старих книжок, запитує: «Чия ти, мово — Гомера? Петрарки? Пушкіна?» І з цієї точки зору набагато важливіше поставити телефон у квартирі чудового українського поета з Харкова Степана Сапеляка, аніж перевести на українську мову викладання чергову російську школу.

... Наша знайома дівчина віднедавна навчається в ізраїльському коледжі і, звичайно ж, відчуває мовні труднощі. Вона надсилає батькам власноручно зроблені фотографії. На звороті написано, чим цікавий сюжет. Ось старий бедуїн на тлі Яффських воріт. Через Яффські ворота Христос в'їздив до Єрусалима. Та до чого тут старий? На звороті написано, що він звернувся до дівчини арабською і відповіді не одержав. Звернувся івритом — той же успіх. Мовою ідіш — без результату. Він намагався заговорити англійською, французькою, німецькою, італійською та іспанською, аж врешті втратив до неї інтерес.

Такого надзвичайного бедуїна варто було сфотографувати! Навряд чи цей дід зрозуміє і схвалить мовну політику Української держави. Либонь, він добре усвідомлює, що благом є всемірне розширення «мовного простору», а не його звуження.

Безперечно, Українська держава може видавати будь-які закони, навіть ігноруючи світовий досвід. Як то кажуть, господар — пан. Та чи варто так? Будь-яка людина може порвати власні штани й викинути. Має право. Та ніхто не робить цього і всі розуміють чому.

Припустімо, хтось у Росії справді заробив, щоб йому вчинили капость. Та капості роблять не Борисові Миколайовичу, не Державній Думі, не Баркашову, не Жириновському і не російській мові — «собачій мові», ненавидній для націоналіста. Протиставляючи себе, до речі, переважній більшості власного народу. Якої ж відповіді від неї сподіваються?

Володимир АЛЕКСЄЄВ, народний депутат України, заступник голови Комісії з законодавчого забезпечення свободи слова і засобів масової інформації;
Валерій ТИРНОВ, кандидат фізико-математичних наук, доцент Харківського військового університету.

Хоч і загибель нам пророчили давно...

Коментар оглядача

Не хотілося б вдаватися до цієї своєрідної післямови, бо кожен має право на свою думку, але в статті В. Алексєєва і В. Тирнова є міркування, які обминути мовчанням просто не можемо. «Українською мовою неможливо написати «Війну і мир», бо за мовною характеристикою не може бути україномовних П'єра Безухова і Платона Каратаєва. Можуть бути лише двоє Каратаєвих», — категорично стверджують автори статті «Викорінення рояля». Отже, свідомо чи ні, нам знову нав'язують заяложену тезу про «подлый стиль» української мови, що вона годиться хіба що для «мужика» і аж ніяк — для інтелігенції. А для «высших слоев» — і поготів. Бо, мовляв, тих «вищих прошарків», тобто «знаті, Украна ніколи не мала. Суперечка про те, яка мова ліпша, багатша, яскравіша — українська чи російська? — взагалі не має будь-якого смислу. Тим паче, на рівні оголошень у тролейбусі чи заявок постачальника. Але правда, що ми після появи «Енеїди» й «Кобзаря» (а саме тоді утвердилася сучасна українська літературна мова, заявила про себе на повен голос, чим і викликала шалену ненависть українофобів усіх мастей) не дуже-то терлися у «вищому світі», біля царського трону, а частіше топтали дорогу на сибірську каторгу чи гинули-вмирали від сухот на засланні у глухих селах північних губерній. А ті, хто ревно служив царю-батюшці чи пізніше «роздмухував вогонь світової революції», рідної мови зрікалися, мало того — паплюжили і викорінювали її де тільки могли.

Та все ж таки ми мали свою, українську еліту, яка ніколи не зрікалася ні рідної мови, ні рідного народу: гетьман Іван Мазепа, митрополит Петро Могила, князь Дмитро Вишневецький, князь Костянтин Острозький, гетьман Богдан Хмельницький, співачка Соломія Крушельницька, поет і філософ Іван Франко, філософ Григорій Сковорода, митрополит Андрій Шептицький, фізик Іван Пулюй, композитор Микола Лисенко, письменник і кінорежисер Олександр Довженко, актор і кінорежисер Іван Миколайчук... Так, українською мовою неможливо написати «Війну і мир», як і російською «Лісову пісню» Лесі Українки чи «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського. Але роман графа Толстого можна цілком перекласти українською. Як, скажімо, «Декамерон» Боккаччо та «Дон Кіхот» Сервантеса, як сонети Шекспіра чи поезію Міцкевича, що, до речі, блискуче і зроблено нашими майстрами красного письменства. Як, до речі, шедеври української літератури можна блискуче перекласти на російську та інші мови. І можна перекласти інакше солодкаві мексиканські серіали, автори «Викорінення роялю» в це не вірять. Воно, звичайно, коли мати уявлення про лексичні можливості української мови з того, як нею користуються на харківському вокзалі, то і до сумнівних висновків можна дійти.

А щодо тої мови, якою озвучені багатосерійні мелодрами на екранах УТ, то вона мало має спільного із сучасною живою українською мовою. Складається враження, що за переклади беруться люди, які не відчувають її лексичних і стилістичних відтінків, а механічно припасовують слово до слова. Отже, біда не в тому, що **перекласти інакше не можна**, а в тому, що **не ті люди перекладають**, які мали б це робити.

Та й твердження, начебто у нас «російськомовна грамотність падає, а україномовна... падає так само!» надто вже сумнівне. Певна річ, люди, які ще донедавна спілкувалися російською і поступово переходять на українську, не можуть відразу розмовляти, як викладач-мовник чи навіть бухгалтер з польського села. Для цього потрібен час — і, мабуть, не один рік. І не треба сміятися з «потворних русизмів», яких не відразу можуть позбутися вчорашні «російськомовні».

А ось щодо української мови, то її сфера вживання — нехай і повільно — таки розширюється. Та й сама мова набирає природнішого звучання, бо їй повернуто цілий лексичний пласт, ціле суцвіття слів, яке догідливими мовознавцями було викреслене із словників, щоби наша мова швидше зливалася з російською. Адже коли є «единый советский народ», то чого ж мають бути різні мови? На щастя, розпався Союз, і цей насильницький процес русифікації припинився.

Зрештою, якби автори звернулися до творчої спадщини свого земляка, професора І. Срезневського, росіянина за походженням, то, можливо, трохи під іншим кутом зору глянули б на можливості української мови. «...Этот язык (украинский. — Ред.) есть один из богатейших языков славянских, что он едва ли уступит богемскому в обилии слов и выражений, польскому в живописности, сербскому в приятности, что это язык, который будучи еще не обработан, может уже сравниваться с языками образованными по гибкости и богатству синтаксическому, — язык поэтический, музыкальный, живописный». Так відгукувався професор-росіянин 1834 року про українську мову, такою він її бачив ще тоді, коли з неї багато його співвітчизників російського походження (а їм в унісон — різні «хохлацькі» перекинчики) відверто насміхалися, пророкували швидку загибель, повне забуття. І дуже прикро, мало того — боляче, що до такого розуміння харківського професора минулого століття ще не доросли деякі наші сучасники.

І наостанок, щоби нас дехто також не запідозрив в «деревенском» націоналізмі (це ж треба таке придумати!), нагадаємо ще раз слова великого російського поета Володимира Маяковського з поезії «Долг Украине»: «Разучите эту мову... Эта мова величава и проста»...

А проста — це аж ніяк не «мужицька», не спрощена, як дехто сьогодні прагне нас переконати. Це елегантна, співуча, зрозуміла і доступна для вивчення.

Володимир КРАСНОДЕМСЬКИЙ.

І «благодійники» вгамуються

Пишемо нову Конституцію України

Погляд із провінції

ОСТАННІ чотири роки різні політичні сили викидають на поверхню політичного виру різноманітні проекти Конституції України, супроводжуючи їх нескінченними твердженнями, що вони врятують усіх нас від бід великих і малих. Потім ці проекти один за одним зникають у тому самому вирі політичних пристрастей.

І ось знову. Один за одним визначні й не зовсім політики з екранів телевізорів, по радіо заявляють, що створено нарешті проект. І він буде панацеєю від усіх бід. На мій погляд, багато хто з них просто лукавить. Достатньо ухвалити закон про прийняття Конституції, в якому визначити, що через чотири місяці після прийняття Основного Закону проводяться нові вибори Президента й парламенту. Такий коротенький пункт одразу змусить замовкнути наших народолюбців, що сидять у зручних кріслах у столиці. Вони вмить забудуть свої попередні жалісливі романси про те, що нова Конституція врятує державу. Ці лукаві політики зрозуміють, якщо Конституцію буде прийнято, то через 4—5 місяців їх позбавлять кабінетів, службових дач і т.ін. Жоден із них не прохопиться і єдиним словом, що треба приймати Конституцію, вони зроблять усе можливе, щоб уповільнити процес її прийняття.

У зв'язку з цим діалоги, монологи про те, як краще приймати Конституцію — на сесії Верховної Ради чи на всенародному референдумі, скидаються на такий собі низькопробний фарс.

Так, тривалий час політики із оточення Президента вперто доводили, що найкращий шлях — це референдум. Вони прекрасно бачать, що парламентарії не погодяться із запропонованим проектом. Розстановка у парламенті дещо змінилася, і ці самі криштально чисті, принципові політичні діячі благословляють прийняття Конституції на сесії Верховної Ради. З одного боку, справді прийняття Конституції на референдумі, як і в будь-якій державі колишнього Союзу, це заздалегідь задуманий обман. Візьмемо приклад Росії. В референдумі щодо прийняття Конституції взяло участь 54% виборців.Із них висловилося «за» 58%. І Конституцію прийнято. Тобто за Конституцію висловилася менш як третина всіх виборців Росії. Становище явно ненормальне. Але іншим воно бути не могло, оскільки 90% виборців її у вічі не бачили. І тим більше не вивчали.

Щось схоже починає відбуватися з конституційним процесом і в нашій державі. Це далося взнаки особливо чітко, коли почали створюватися штаби з обговорення проекту. Вже в грудні республіканське радіо повідомило радісну новину — в Житомирській облдержадміністрації створено такий штаб. Потім штаби почали створювати за всією цією вертикаллю влади. Запопадливі чиновники поспішали: хто раніш, хто швидше! До цього часу проект ніде не опубліковано, а штаби чиновників з його обговорення активно діють. Такого лизоблюдства не було навіть за періоду всевладдя КПРС.

Було б доцільно прийняти Конституцію на сесії Верховної Ради. Депутати представляють усі верстви суспільства і, сподіваюся, що, глибоко вивчивши проект Конституції, можуть з даного питання говорити досить конкретно. Однак і тут проблем вистачає. Неозброєним оком видно, що на розгляд питань, прийняття рішень у парламенті впливають особливі «підводні течії». Часто депутатам, щоб протягнути необхідну постанову, відверто «викручують» руки, та й треба визнати, що навіть із провінції видно, що в депутатському корпусі є прошарок народних обранців, які перебувають ох як далеко від свого народу. Що ж робити? Не приймати Конституцію і жити, як англійці, не маючи основного закону? Ні, вихід інший.

Скликання Народних Конституційних Зборів. Вони мають розглянути запропонований проект і прийняти Конституцію. Делегатів на такий форум треба обирати таємно і всенародно. На мій погляд, делегатами не можуть бути депутати Верховної Ради і представники обласних, міських, районних владних виконавчих структур. Інакше Конституційні Збори перетворяться на раду регіонів, у якій все і вся «одобрямс». Вибори делегатів до Народних Зборів доцільно проводити за партійними списками, причому не в масштабах держави, а за округами. Звичайно, не можна забувати про незалежних кандидатів, які не належать ані до партій, ані до блоків чи об'єднань. Висування їх має провадитися від трудових колективів і зборів виборців. Для незалежних делегатів у кожному округу можна виділити 10—20% мандатів.

Рамки газетної статті не дають мені можливості висвітлити цілком процес висування кандидатів, порядок підрахунку голосів, організацію роботи Народних Конституційних Зборів. Але зрозуміло одне, що політичні діячі, які не зациклені на диктаторських повноваженнях, позбавлені партійних амбіцій, які не тримаються за крісла і портфелі, але переймаються майбутньою долею України, підтримають ідею проведення Народних Конституційних Зборів.

Михайло СИДОРУК.
Конотоп Сумської області.

***З** ГІДНО з офіційними даними, рівень цін на споживчі товари в Україні зріс за 1992—1995 роки у 31 тисячу разів: у 1992 р. — у 21,5 раза, у 1993 — у 102,6, у 1994 — у 5 разів і у 1995 р. — у 2,8 раза. Величина середньої заробітної плати у державному секторі економіки збільшилась за ці роки приблизно у 6000 разів. Тож зростання рівня цін за 4 роки перевищило зростання середньої заробітної плати (а також номінального грошового доходу людини) у 5 разів, або, інакше кажучи, у 5 разів скоротилися реальні грошові доходи середньостатистичного громадянина України. Відбувалося також падіння обсягів виробництва, і цей процес триває. Обмінний курс карбованця відносно готівкового долара США знизився у 2600 разів: з 70 купонів за 1 долар у січні 1992 р. до 185 тис. крб./дол. у грудні 1995 р. Середня заробітна плата, виражена у доларах США згідно з середньомісячним курсом готівкового долара, становила у 1992, 1993, 1994 і 1995 роках, відповідно, 23, 16, 22 і 44 долари на місяць.*

У 1995 році середньомісячний темп інфляції в Україні дорівнював 9% (у 1992 р. — 29,1%, у 1993 р. — 47,1 і у 1994 р. — 14,7%), а середній темп зростання заробітної плати на 1—2% перевищував темп інфляції. Зниження темпів інфляції у 1995 р. порівняно з 1992— 1994 роками дало підстави голові правління НБУ Вікторові Ющенку дійти висновку про те, що в економіці України закладено основи фінансової стабілізації і що вперше за останні чотири роки Україна зустріла Новий рік без гіперінфляції і за збільшення реальних доходів населення.

1. Чотири великі інфляції

Цифри й факти в економіці допускають різну інтерпретацію, бо економічна наука не має такої теорії, на підставі якої можна було б однозначно схарактеризувати стан економіки й визначити найоптимальніший шлях економічного розвитку. І все ж існує багаторічний досвід розвитку різних економік, які зазнавали спадів і піднесень, гіперінфляцій і депресій. І добре відомі, приміром, ті заходи, які дали змогу цілому рядові країн подолати економічну кризу. Важливо також, щоб, обговорюючи стан економіки, всі учасники цього обговорення послуговувалися тією самою економічною мовою. Такі терміни, як монетаризм, гіперінфляція, дефіцит бюджету тощо, мають цілком певний економічний смисл. Приміром, термін «фіскальний» є синонімом терміна «податково-бюджетний». Та нерідко можна почути, що «податково-бюджетна політика уряду має суто фіскальний характер», тобто одному з синонімів надається негативний відтінок, і тавтологія стає «оцінкою» економічної політики. Часто не розрізняють темп та індекс інфляції (темп дорівнює індексові мінус 100%), а «фінансовою стабілізацією» називають стан економіки з річним темпом інфляції близько 200% тощо. Все це, хочемо ми того чи ні, викривляє істинний стан справ в економіці і породжує в суспільстві найнеймовірніші сподівання — то запровадження гривні, то західних інвестицій, то чогось іще.

Відомий американський економіст Томас Сарджент у своїй роботі «Закінчення чотирьох великих інфляцій» (1982 р.) описав гіперінфляції, що мали місце в Австрії, Угорщині, Польщі й Німеччині після першої світової війни, у період від 1919 до 1924 року. Так, приміром, 1923 року в Угорщині рівень цін зріс у 21,4 раза, у Польщі — в 411 разів, а в Німеччині — у 855 мільйонів разів! Того самого року обмінні курси угорської, польської та німецької валют стосовно долара США впали, відповідно, у 8,3 раза, 244 рази і 440 мільйонів разів. У наведених прикладах середньомісячний темп інфляції перебував в інтервалі від 29 до 555%.

Для всіх чотирьох гіперінфляцій було характерне таке:

1. Спільність фіскальної політики — кожна з країн мала величезний поточний дефіцит бюджету (від 20 до 70% суми бюджетних витрат) протягом усього процесу гіперінфляції.

2. Спільність радикальних монетарних і фіскальних заходів, вжиття яких привело до припинення гіперінфляцій.

3. Миттєвість, з якою стабілізувалися рівні цін і курси національних валют.

4. Швидке зростання грошової маси після припинення гіперінфляції — за стабільності цін і обмінних курсів валют.

Серед заходів для подолання гіперінфляції в кожному випадку були такі: створення незалежного центрального банку, здатного на законній підставі відхиляти вимоги уряду щодо надання йому додаткових кредитів; зменшення бюджетних витрат (зокрема, за рахунок скорочення числа урядовців); а також збільшення податків і підвищення ефективності їх збирання.

У Німеччині ці заходи разом з введенням нової марки, котру обмінювали на 1 трильйон (!) старих, дали змогу в грудні 1923 р. практично миттєво зупинити інфляцію й збалансувати бюджет. Стабілізація обмінного курсу марки супроводжувалась зростанням обсягів виробництва і зниженням рівня безробіття.

2. Затримання зарплати як бюджетна політика

Повернімося тепер до України. 1992 року дефіцит державного бюджету становив 3,9% сумарних бюджетних витрат, а 1993 року — 17,5%. Бюджет-94, прийнятий як бездефіцитний, на кінець 1994 р. набув дефіциту в розмірі 25% видатків. Дефіцит бюджету в 1992—1994 роках покривався кредитами НБУ, тобто за рахунок грошово-кредитної емісії. У квітні, а потім у липні 1995 р. дефіцит бюджету-95 планували на рівні 20% видатків, а кредити НБУ мали становити 55% дефіциту бюджету. У грудні 1995 р. дефіцит бюджету-95 становив 17,8% видатків, а частка кредитів НБУ в дефіциті бюджету зросла до 73,6% (224 трлн. крб., або 13,76% видатків бюджету). Решту дефіциту покрито за рахунок зовнішніх позик. Кошти, одержані урядом від продажу облігацій внутрішньої державної позики (див. «ГУ» № 238, 15.12.95), близько 15 трлн. крб., чомусь не поповнили прибуткову частину бюджету- 95.

Отже, українська економіка ввійшла у 1996 рік з високим середньомісячним темпом інфляції (9 %), зростанням державного боргу (внутрішнього й зовнішнього) і триванням спаду виробництва. Тобто нині має місце те, що називають інфляцією, поєднаною з економічним спадом. Антиінфляційні заходи за такої ситуації можуть викликати лише посилення економічного спаду, як це було у першій половині 1994 р. після придушення гіперінфляції-93. Тоді в українській економіці спостерігалися всі основні ознаки депресії — економічного спаду, що супроводжувався падінням рівня цін (дефляцією). Ціни на деякі продукти знизились, відбулося нагромадження надлишків товарів (за істотного скорочення надходження товарів до торговельної мережі), резерви комерційних банків сягнули до травня 1994 р. половини ресурсів, залучених на депозити, за 15-відсоткового рівня обов'язкових резервів. Саме 1994 року затримання виплат заробітної плати стали одним з основних методів обмеження швидкості зростання грошової маси. Для переходу економіки до «великої депресії» не вистачало лише перетворення прихованого безробіття на явне. Однак літня кредитна емісія «оживила» українську економіку.

Нині приховане безробіття і заборгованість по зарплаті сягнули величезних розмірів. На засіданні Верховної Ради України 19 січня 1996 р. народний депутат Олександр Стоян повідомив, що в Україні налічується 5—7 мільйонів прихованих безробітних, а борг по заробітній платі сягнув 62 трлн. крб. Тож 1995 року до прихованого безробіття додався «прихований» дефіцит бюджету — виплата затриманої заробітної плати збільшила б дефіцит бюджету-95 майже на 20 %. Затримання виплат заробітної плати охопили практично всі галузі економіки, а строки затримань сягнули кількох місяців. Так, скажімо, працівники деяких інститутів Національної академії наук України у 1995 р. одержали менше половини належної їм у 1995 р. суми, що відповідає 20—25 доларам на місяць — номінально, так само, як і в 1994 р. Такий спосіб «скорочення» державних витрат разом з «адресною допомогою» малозабезпеченим сім'ям (таких сімей кілька мільйонів) становили основу «фінансової стабілізації» 1995 року.

3. Тіньовий чинник впливу

Економіка України складається з двох взаємопроникних секторів — офіційного й тіньового. Вище йшлося безпосередньо про перший. В офіційних звітах, документах і законах дані про тіньовий сектор економіки наявні лише опосередковано. Ці дані свідчать про те, що тіньовий сектор зіставний з офіційним як за величиною, так і за низькою ефективністю. До тіньового сектора економіки залучено практично все населення України — через позабанківський обіг готівки, вуличну торгівлю, приховане безробіття, «дику» приватизацію, ухиляння від сплати різних податків і зборів, корупцію тощо. Процес «тінізації» економіки неухильно зменшує вірогідність її реформування.

Хоча за самою своєю суттю доходи й видатки тіньового сектора економіки не знаходять прямого відбиття у законах про державні бюджети, це не означає, що економічна політика уряду не враховує існування тіньового сектора. Під час обговорення питання про житлові субсидії населенню у зв'язку з підвищенням цін на житлово-комунальні послуги на засіданні Верховної Ради 19 січня 1996 р. віце-прем'єр-міністр України Віктор Пинзеник навів такі дані: середні витрати на споживання населення у 2,5 раза перевищують середні грошові доходи, а виключення пенсіонерів збільшує цю цифру до 5. Оскільки ж сумарні грошові доходи населення (офіційні й тіньові) у кілька разів перевищують те, що враховує офіційна статистика, вступає в дію «принцип соціальної справедливості»: підвищуються ціни, а для «соціально незахищеної частини населення» вводять субсидії. Витрати на створення й функціонування служби розподілу субсидій можуть бути «компенсовані», приміром, за рахунок незатребуваних субсидій і затримання заробітної плати тим, для кого призначені субсидії. Передбачається також введення субсидій «на проживання». Розвиток системи субсидій планувався вже давно, тому реалізація цих планів свідчить про те, що «адресна допомога населенню» стає елементом довгострокової політики уряду.

Як бачимо, в Україні, на відміну від згадуваних вище країн, замість скорочення числа державних службовців відбувається зростання їх чисельності, а замість радикальної зміни фіскальної політики має місце пристосування цієї політики до зростання тіньового сектора економіки. А в цілому триває «адаптація» розподілювальної економіки України до нових умов — відкритості економіки і цінової лібералізації за відсутності правових гарантій недоторканності приватної власності. За такої ситуації в принципі неможливий не тільки розвиток, а й існування нормального приватного сектора, а отже, й реформування економіки.

Сергій РОЖКОВ.

Українська прикордонна імені Богдана Хмельницького

Наша країна з першого дня після проголошення державного суверенітету дотримується міжнародних актів недоторканості кордонів. В умовах незалежності виникла потреба в створенні прикордонних військ України. А також навчального закладу, який готував би фахівців-прикордонників. З цією метою була створена Академія прикордонних військ України. Вона являє собою вищий навчальний заклад нового типу, який не має аналогів у системі освіти України і покликаний готувати висококваліфікованих професіоналів та фахівців для прикордонних військ України.

Створений та міцніючий разом з молодою державою вуз функціонує та розвивається завдяки спільним зусиллям керівництва Державного комітету в справах охорони державного кордону України, регіональних прикордонних служб. А також за участі та підтримки обласної та міської адміністрацій.

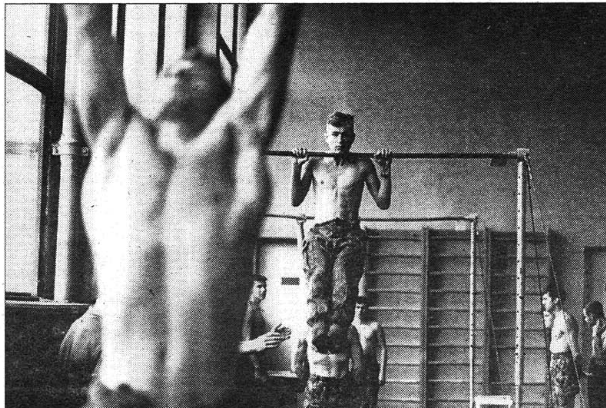
Сьогодні на факультетах навчаються курсанти, прапорщики, офіцери. Ми будемо раді бачити в колективі нашого навчального закладу юнаків, які вирішили здобути освіту і стати захисниками Батьківщини.

Фото Сергія КОВАЛЬЧУКА.

"Губить людей не пиво. Губить людей вода"

Про живі і мертві джерела устами вченого

«Проситься змій: «Відпустіть мене — я вам покажу, де мертва і жива вода». І привів він їх до озера. Марко Бігун зрадів, хотів було кинутися просто у воду, та Іван Голий зупинив його: треба спершу перевірити. Узяв зелену лозину і кинув у воду — лозина тієї самої миті згоріла.
Привів їх змій до другого озера: Іван Голий підняв гнилячок і кинув у воду — він одразу ж пустив паростки і зазеленів листям. Богатирі кинулися в це озеро, викупалися і вийшли на берег молодці молодцями»

З казки

Мій співрозмовник — людина серйозна. Герої дитячих казок навряд чи бентежать його уяву. Та справа, якою він нині перейнятий, претендує, по суті, на казкове диво — «оживити» води України, очистити їх від труїзни, щоб, образно кажучи, «виходили ми на берег» коли вже не молодці молодцями, то, принаймні, не каліками.

Концепцію водозабезпечення населення і народного господарства України розробив творчий колектив науковців та виробничників з багатьох профільних закладів під науковим керівництвом члена-кореспондента НАН доктора економічних наук Сергія Дорогунцова і віце-президента Української екологічної Академії наук доктора економічних наук Михайла Хвесика. Основні положення концепції недавно розглянула парламентська Комісія з питань екологічної політики. Один з наукових керівників розробки Михайло Хвесик, доводячи необхідність цієї концепції, підкреслює: подолати екологічну кризу, що охопила всі водойми, особливо басейн Дніпра, за допомогою традиційних підходів уже неможливо. Втім, наша розмова почалася не з такої високонаукової ноти, а, як відомо, з казки.

— Скажіть, будь ласка, якби змій нині взявся бути нашим гідом по мертвих і живих озерах, ми в Україні чого більше побачили б — обгорілих чи зелених лозин?

— На жаль, сьогодні «другого озера» не зустрінеш. Резерв води швидше мертвий, якщо вже виходити з такої термінології.

— То що, єдине місце, де є жива вода — музей води на Харківщині?

— І в музеї нема — вже не те повітря. Не перебільшую: в Україні справді немає живої, себто чистої, води. Є райони з більш-менш благополучною ситуацією, решта — краще не казати: вам буде страшно відкручувати кран.

Забруднення поверхневих та підземних вод промисловими й сільськогосподарськими стоками і відходами, порушення гідрологічних режимів та інші методи, згідно з якими людина «не чекає милості від природи», перетворили колись цілющі джерела на майже суцільне джерело захворюваності. У багатьох населених пунктах навіть водопровідна вода містить шкідливі хімічні сполуки, важкі метали і пестициди понад гранично допустимі концентрації.

Сьогодні створено багато комісій, написано сотні декларативних паперів, відкрито десятки профільних закладів, інститутів, зрештою, прийнято Водний кодекс, Державну програму «Питна вода» — одне слово, є все: немає одного — чистої питної води.

— Зрозуміло. Тепер до цього переліку додасться концепція водозабезпечення... І з'явиться чиста вода?

— Відчуваю ваш скептицизм, але концепція для того й створювалася, щоб нарешті справа зрушила з місця. Її головна ознака — реальність. Розумію, що навіть блискуче розроблений і продуманий до найменших деталей документ не відіграє ролі чарівної палички: махнув — і все змінилося. Життя — не казка, але й не трагедія, де, склавши руки, чекаєш на фатальний кінець. Автори концепції для того й поєднали свої творчі зусилля, щоб створити дійовий інструмент, котрим можна відвернути трагічний фінал; вони передбачили всі механізми для збереження того, що не встигло перетворитися на безнадійно мертву воду.

Ця екологічно-економічно-соціальна концепція написана не під замовника, вона не «покриває» чиїсь відомчі інтереси: чітко виокремивши екологічні пріоритети за умов ринкової економіки, вказує шляхи якісного водозабезпечення та джерела фінансувань, розробляє економічно-правові стимули для господарств, які споживають воду.

— За принципом: потребуєш воду — плати?

— Аякже. Розбазарювати вже нічого. Концепція саме і передбачає жорсткий контроль за використанням води. Перехід на платне водокористування та водовідведення — нагальна вимога сучасного етапу реформування національної економіки. Плата за все — забір водних ресурсів і користування водоймами, за забруднення водних джерел і т.д. — спонукатиме споживачів раціонально витрачати водні ресурси, добровільно (адже карається карбованцем!) здійснювати їх водоохоронні заходи. В концепції подано цілу схему функціонування водного господарства на засадах ринкової економіки.

— Ви сказали: розбазарювати вже нічого. Невже в Україні, такій багатій на великі й малі ріки, на джерела і штучні водойми — навіть попри несприятливу екологічну ситуацію — дається взнаки нестача водноресурсного потенціалу?

— Знаєте, чутки про багатство нашої держави на водні ресурси дещо перебільшено: навпаки, Україна має обмежені запаси поверхневих та підземних прісних вод. Середній багаторічний обсяг поверхневого стоку, що формується на її території, становить приблизно 50 куб/км, а з урахуванням стоку з сусідніх держав — 85 куб/км. Це дуже мало порівняно з іншими європейськими країнами. Якщо, наприклад, у Російській Федерації місцевий поверхневий річковий стік на душу населення становить 27 тис. куб/м, на 1 км території — 235 тис. куб/м і на 1 га сільськогосподарських угідь — 183,5 тис. куб/м, то у нас тільки 960 куб/м, 83 тис. куб/м. і 1,2 тис. куб/м. Це відповідно в 27; 2,8 і 153 рази менше.

Така сама ситуація і з запасами підземних прісних вод: їх розвіданий прогнозний обсяг становить усього 21 куб/км, до того ж лише 7 куб/км з них — це підземні води, що гідравлічно не зв'язані безпосередньо із забрудненим поверхневим стоком. Зрозуміло, що рік у рік зростають обсяги водоспоживання. Водночас збільшується і кількість забруднених стічних вод, які необхідно було спрямовувати на очисні споруди для очищення від шкідливих речовин. Потрібно було, але... Мабуть, навіть для нефахівців не таємниця, що водоохоронна діяльність систематично відстає від темпів водоспоживання, що збереження та відтворення якості водних ресурсів ґрунтуються на принципах екстенсивного, затратного водокористування, а не інтенсивного.

Ми всі — і екологи, й підприємці, і просто громадяни України — повинні затямити не таку вже й складну річ: якщо наші обмежені водні ресурси ще й витрачатимемо неефективно, нераціонально, марнотратно, то проблема водозабезпечення набере ще більшої гостроти, аніж нинішня ситуація з енергоносіями. А без води, як ви знаєте, людина не може обійтися і дня.

— Кажуть, не було б щастя, та нещастя допомогло. Нині всі ми нарікаємо на спад виробництва. Може, хоч це посприяло поліпшенню гідроекології?

— Парадокс — виробництво не працює, а забрудненої води стало в 3—4 рази більше. Правда, тут свою «частку» вносять сусіди: на жаль, мертва вода легко оминає кордони і митниці. Багато її надходить, зокрема, з рисових полів Ростовської області. Недавно парламентська комісія проводила виїзне засідання з Держдумою, на якому уклали угоди про спільні заходи з водоочищення. Нині ситуація на нашому південному сході трохи поліпшилась. Та коли не об'єднаємо зусиль в цьому напрямі з усіма сусідами — самогубство і для нас, і для них. Усі згоримо, як лозини, в смертоносних водах.

— Схоже, ми до цього наближаємося,незважаючи на вашу оптимістичну концепцію. Нескінченні аварії останнього часу — в Харкові, Донецьку, Краматорську, Маріуполі, Черкасах...

— Між іншим, там водоохоронна система перебувала не в такому вже й поганому стані. Є набагато гірші. До речі, додам «оптимізму» — Полісся, яке завжди славилося своїми ріками і озерами, нині мало не очолює список найнеблагополучніших регіонів. У зв'язку з будівництвом Малоритського комбінату будівельних матеріалів у сусідній Білорусі виникли дуже серйозні проблеми для існування унікального Шацького природного національного парку. Катастрофічне становище Азовського моря, рибою якого колись годували всю Європу, — також проблема з проблем. А Київське водосховище — витвір хворобливої уяви! Мало з ним мороки, то ще й чорнобильські нюанси наклалися: на водозаборі за Вишгородом встановлено японські датчики — подивились би ви на них, як пройде пароплавчик...

— Ну от, спасибі за доповнення. А ви кажете: життя — не трагедія. 35 мільйонів осіб п'ють воду з отруєного Дніпра, якого ще більше чекати лиха?

— А просто треба перестати чекати: ще раз повторюю — час діяти. Один дуже мудрий чоловік сказав: не може бути здорового життя на хворій землі. Хвора земля — хворе суспільство, що працює на ній. Ось з цього самолікування і треба починати: якщо зникне симптом тяжкої «недуги»: «Сьогодні все для нас, а завтра — хоч потоп, хоч пустеля», — зникне і загроза фатального кінця для української нації. Тоді живу воду шукатимемо не в музеях чи аптеках, а просто відкрутимо крана.

***

На закінчення розмови ми знову зробили «несерйозний» відступ: дозволили собі вигадати новий варіант казки:«Проситься змій: «Відпустіть мене — я вам покажу, де мертва і жива вода. І провів він їх до озера: Марко Бігун зрадів, хотів було кинутись просто у воду, та Іван Голий зупинив його: треба спершу перевірити. Узяв зелену лозину і кинув у воду — лозина ще рясніше розпустилася. Зникла мертва вода».

І далі за текстом.

Якщо механізм, закладений у концепції, і справді «оживить» наші води, ми готові регулярно ознайомлювати своїх читачів з процесом перетворення «джерела захворюваності» на цілющі життедайні джерела. Адже навіть слова пісні, винесені в заголовок, за великим рахунком, не відповідають істині: пиво ж бо також із мертвої води.

Інтерв'ю взяла Людмила КОХАНЕЦЬ.

ОБЕРЕЖНО:

***ВІДВІДАВШИ** Україну зразу ж після аварії на ЧАЕС, відомий американський вчений в галузі радіаційної медицини доктор Гейл висловив припущення: через п'ять- сім років серед населення, що зазнало на собі дію радіації, станеться вибух хронічних захворювань — онкологічних, ендокринних та особливо серцево- судинних. Через п'ять-сім років ми зазнали нових потрясінь — соціальних.*
*Чи справді зростає кількість серцево-судинних захворювань, зокрема, в Києві? Що робиться на допомогу хворим і відвернення поширення цих захворювань, розповів головний кардіолог Києва, завідувач кардіологічного диспансеру Михайло **МИЛЬКОВ**.*

— Справді, 1991 року проти 1986-го кількість кардіохворих збільшилася удвічі, з дорослих киян страждає на серце кожен четвертий. До такого зростання спричинила не лише дія радіаційних і техногенних забруднень, але й зміна способу життя людини, в його соціальній сфері.

У структурі захворюваності і смертності серед інших хвороб серцево-судинні становлять в Україні 60%, тоді як навіть у країнах з високим рівнем урбанізації, економічного розвитку і напруженим ритмом життя — 50%.

Серед чинників ризику, що призводять до поширення серцево-судинних патологій — нераціональне харчування, зайва вага, паління, неадекватні умови праці та побуту, перенапруженість нервової системи, недостатня фізична активність.

— Чи мають вік хвороби серця?

— Безумовно. Більшість наших хворих —пенсіонери. Але звертає на себе увагу тенденція до захворювань та побільшення питомої ваги смертей від цих хвороб серед людей працездатного віку, в тому числі й раптова коронарна (серцева) смерть. 88% померлих — працездатного віку. А 20% людей цього віку мають підвищений артеріальний тиск.

— А як справи із забезпеченням ліками?

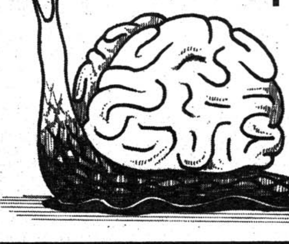
— Власних медикаментів від хвороб серця Україна не виробляє, бо не має сировини та залежить від постачальників із Росії, Вірменії та інших країн.

— У кардіологів столиці належна технічна база?

— Ми зробили її однією з найкращих у місті, але ж вона не витримує порівняння з базами США, Японії, країн Західної Європи. Наприклад, для найкращої допомоги кардіохворим, їх виживання, якості життя і дієздатності у практику вводять сучасні — як для нас, але рутинні — як для них, методи так званої інетервенційної кардіології. Це — черезшкірна транслюмінальна ангіопластика (ТЛАП) — вживлення зон-

СЕРЕД справжніх та уявних радянських цінностей Академія наук за беззастережним визнанням належить до достеменних. Виплекана й вигодована системою, як той пестунчик, Академія, природно, вабила творчу еліту суспільства реальною можливістю здійснити кар'єру вченого, а отже здобути відносно пристойне матеріальне становище і престиж у суспільстві.
Мабуть, саме завдяки особливому статусу Національної Академії наук та відчайдушному опікуванню її Президентом справжнім смертельним холодом тут повіяло влітку минулого року, коли нищівний ураган перерозподілу загальнонародної власності вже практично спустошив економіку України. На жаль, в малорухливому бутті технократичного добробуту не було виплекано життєдайного гарту, потрібного для вчасного вловлення вітру змін. І тому закономірно, що оазис науки України не став інтелектуальною основою для науково обґрунтованої й історично виваженої програми неминучих процесів реформування. Про те, що завтрашній день приречений бути не схожим на вчорашній, Академія дізналася, як кажуть, із газет... Але ж, погодьтеся, доля української науки віддзеркалює драму, котру пізнав і сам український народ...

Без польових командирів генералів нарікають весільними

Усі ті країни, які напрочуд швидко вибороли добробут та процвітання, перш за все не заощаджували на науці й освіті. Запорукою багатьох досягнень колишнього СРСР була саме ця обставина. Зростала кількість наукових установ та численність персоналу. Збільшення кількості кандидатів і докторів наук вважали за основний показник добробуту наукових установ. Поява нового доктора наук формально означала офіційне визнання нового перспективного напряму в науці. І як наслідок, появу нових відділів та лабораторій. Насправді ж новий напрям у науці така ж рідкісна подія, як знахідка покладів дорогоцінного каміння. Бюрократична машина науки плодила багато сірості в блискучих обгортках. Саме в цих розбіжностях між очікуваною та реальною якістю наукових кадрів вищої кваліфікації та значущості для розвитку науки й суспільства їх досягнень криється першопричина екстенсивного розбухання науки і, як наслідок, нинішньої її глибокої кризи.

Утримання науки переобтяжило державу далеко не сьогодні. Першим дзвіночком була масова кампанія впровадження наукових розробок у виробництво, роздмухана в сімдесятих. Тоді вчені разом зі своїми індустріальними партнерами призвичаїлися пекти «липові» акти впровадження та ще й одержувати за це премії. Честь радянської науки, а разом з тим і держбюджетну підтримку, було врятовано, що, однак, не перешкодило розростанню підводної частини кризового айсберга науки.

Доля науки нагадувала розвиток родючого дерева, яке змолоду добре поливали й угноювали, але забували обрізати. Нині занадто запущене древо науки, без звичного й необхідного підживлення дедалі більше втрачає здатність до рясного цвітіння та плодоношення. Очевидно, що порятунок науки — в рішучому обрізанні гілок її спотвореного дерева, попри неминучі вимушені втрати.

Стратегічне значення для України порятунку науки, і перш за все академічної, котра рівнем розвитку фундаментальних знань задає висоту польоту прикладним наукам, важко переоцінити.

Звичайно ж, голодному, у прямому розумінні, науковцеві не легше від усвідомлення того, що його рідній демократично обраній ним же владі нині не до науки. Згадавши це, голодний науковець здатний зробити чудернацьке відкриття, котре вкладається в рамки закличного гасла: Партія веде! Партія нагромаджувачів капіталу!

За неписаним статутом демократичне керівництво приймають до правлячої партії нагромаджувачів капіталу автоматично за посадою. Для маси науковців — від рядових до «польових командирів» (докторів та кандидатів наук) — вступ до партії значно складніший, ніж колись до КПРС. Адже співбесіду мусиш витримати не перед парткомісією райкому, а перед власною совістю, перед Богом. Бог усіх нас і простить... Хоча, можливо, не простить тих, хто повів українську науку хибним шляхом апаратного штатного реформування згори.

Історію людського суспільства давно спіткав би кінець, якби в тенетах руйнівних суперечностей не зароджувалося життєдайне начало, здатне розвинутись у силу, що долає кризу. У кризі української науки такою життєдайною силою є світло розуму талановитих вчених. Саме люди з іскрою Божою є носіями творчості, без якої наука мертва. Такі вчені, як правило, швидко проходять перші щаблі наукової кар'єри. Захистивши кандидатську, докторську дисертації, вони пірнають в улюблену творчу роботу в рангзі, так би мовити, «польових командирів» — наукових співробітників, керівників наукових лабораторій та відділів. Саме на цьому рівні куються перемоги науки завдяки сполученню молодості, таланту, прагнення визнання, творчого польоту та його висоти. Саме «польовим командирам» органічно неприйнятна бюрократична формалізована організація науки, що, навпаки, живить науковий генералітет.

Мушу застерегти від поширеного помилкового й несправедливого «класового» протиставлення академічної громади і керівництва науки. Більша частина «генералів» від науки віддала служінню останній все своє життя. І все ж, не маючи сумнівів у щирості їх прагнень знайти вихід з кризи, дозволю собі припустити, що підсвідомо кожен з членів Академії в момент істини залежний у своїх діях від упевненості у власній непотоплюваності за будь-яких штормів.

Підсвідомість «польових командирів» науки підказує інше: в розбурханому морі життєвих колізій виживання можливе лише завдяки наполегливій творчій праці, звільненої від бюрократичного втручання та ідеологізованості. По суті, реформування науки — це створення нових умов з урахуванням реалій сьогодення для плідної діяльності найбільш обдарованої верстви загону науковців. Могутність кількості, схоже, відійшла в історію, майбутнє — за силою якості.

Саме тому спроба позитивного реформування науки шляхом апаратних ігор у «чорному ящику» офіціозних комісій видається не тільки недоцільною і несучасною, а й безнадійною.

Президія Національної Академії наук народила відповідну постанову, яка через те, що не має концептуального підходу, нагадує перестановку місцями фігур на шаховій дошці. А заплановане скорочення на третину персоналу Академії методологічного зі своїми арифметичними критеріями, по суті, не змінить нічого, тільки подовжить агонію науки.

Відомо, що більшість дієздатних підрозділів сьогодні мають компактну структуру (5—10 чоловік). Численні відділи збереглися хіба що в керівників і не скрізь відрізняються ефективністю наукової роботи через об'єктивний брак часу в керівництві. Ефективність роботи творчих колективів взагалі мало залежить від їх кількісних показників. Найважливіший критерій їх роботи — це рівень створеної наукової продукції та коефіцієнт корисної дії, який тим вищий, чим менша кількість персоналу. Скільки безглуздих, шкідливих рішень можуть знищити дієздатні колективи, які не вкладаються у вимоги — 10 співробітників, серед яких не менш як 5 докторів та кандидатів наук?! За таких обставин недобросовісна адміністрація під час скорочення одержує можливість спричиняти справжні погроми в наукових колективах, зміцнюючи власні підрозділи за рахунок інших.

Про основні підходи до розв'язання проблеми комісії, призначеної Президентом України, відомо не більше, ніж про майбутнє нашестя на Україну інопланетян.

Нині беззаперечне одне: кожний свідомий учений мусить знайти в собі сили й вийти із заціпеніння, що охопило нас, очікування на порятунок згори, хоча ота з косою вже стояла на порозі, останні загальні збори НАН України, однак, залишили без уваги проблему кардинального реформування Академії.

Сьогодні в холодних стінах важко очікувати. зародження ідей порятунку. Але відчай та безнадія охопили не всіх. Працюють виконавці соросовських грантів, науково-технічних програм, госпдоговірних тем. За наявних умов вихід бачиться в перегляді урядом пріоритетів у найважливіших напрямах дослідження, забезпеченні їх державою достатнім мінімумом коштів, а також у радикальній структурній перебудові Академії: президії, відділень, інститутів, їх дослідно-промислових баз. Неможливо приховувати гірку правду — йдеться про істотне скорочення. Але скорочення не механічне, а принципово відповідне загальновизнаній концепції реформування. Саме заради порятунку науки та від усвідомлення провин перед людьми з потрощеними долями цей процес мусить супроводжуватися зростанням значущості скоригованих наукових тем, зосередженням на таких проблемах найбільш талановитих наукових кадрів, доукомплектацією об'єднаних підрозділів та інститутів найбільш кваліфікованим персоналом та ефективним обладнанням. Щоб у руйнівному процесі зародилося начало відродження, широкий загал науки мусить активно прилучитися до розроблення концепції перебудови науки.

Нехтування в такому важливому питанні, як доля національної науки думок великого загону науковців, котрі, подібно нейронам, становлять мозок нації, м'яко кажучи, — дивна позиція. Проект концепції реформування вітчизняної науки має пройти найширшу експертизу в наукових колективах, стати предметом обговорення вчених рад наукових інститутів, президій численних академій, координаційних рад та колегій відповідних відомств.

З одного боку, ухвалення науковою громадою країни узгоджених положень концепції перебудови науки дасть можливість швидше й плідніше відродити творчий процес в оновленій науці, а також, усвідомлюючи об'єктивність та необхідність непопулярних аспектів реформування, легше пережити неминучі негаразди. З другого боку, глибина осмислення і практична доцільність пропозицій з реформування знизу дасть змогу визначити фаховий рівень та моральний стан тих чи інших наукових колективів, що має неабияке значення під час прийняття відповідальних рішень.

Нарешті, відповідно до революційної ситуації наукові колективи мають делегувати обраних представників для участі у надзвичайних загальних зборах науковців України, офіційний статус яких і практичне значення для долі науки сьогодні і на майбутнє повинні бути піднесені й зафіксовані на належний високий рівень у нашому суспільстві. Сьогодні нехтування армією «польових командирів» у критичний момент перетворень може привести генералів від науки до втрати власної армії.

Юрій БОЛЬШАК,
кандидат хімічних наук

СЕРЦЕ!

ду-балона в коронарну судину для її розширення. За сучасними світовими стандартами, цього потребують 50% хворих. В Україні за минулий рік зроблено менш ніж 1% від належної кількості таких операцій.

Для стимуляції серцевої діяльності, які перенесли інфаркт міокарду, хворим потрібна імплантація постійних електрокардіостимуляторів (ЕКС). Україна забезпечена ними на 25%. Все це не може не позначитися на виживанні таких хворих, на яких чатує ризик раптової смерті.

— Михайле Олексійовичу, а якби медицина була бюджетно-страховою?

— Міркуйте самі. Медицину в нас завжди фінансували за так званим залишковим принципом, на рівні 3—4% валового національного доходу. Але якщо десятки років тому переважали інфекційні хвороби, на попередження й лікування яких було потрібно не так уже й багато коштів, хворі видужували й медицина була рентабельним відомством. Кожні 100 крб., вкладені в охорону здоров'я, повертали до нацбанку 220 крб. Нині на перше місце вийшли серцево-судинні, ендокринні й онкологічні захворювання. Охорону здоров'я охопила серйозна криза. Тож запровадження системи медичного страхування — це вихід з глухого кута. До нашого бюджету були б вкладені страхові внески промислових підприємств, народився б ринок медичних послуг, боротьба за пацієнта заохочувала б лікарів удосконалювати кваліфікацію, в умовах ринку вона б лише зростала, бо пацієнт піде до кращих лікарів. Але й це не панацея. Потрібна державна програма профілактики серцево-судинних захворювань.

Експерти ВООЗ встановили три напрями профілактики: створення настанови для громадян на здоровий образ життя і умов для її реалізації; виявлення людей з високим рівнем ризику; реабілітація кардіохворих. Але для цього треба покращити умови праці, знизити вплив шкідливих чинників на здоров'я людини в умовах промислового міста, збалансувати харчування, охороняти навколишнє середовище.

Ось ці заходи, напевно, розраховані експертами ВООЗ за умови стабільності економіки держави, зацікавленої у здоров'ї своїх громадян. А в нас слова про збалансоване харчування здаються насмішкою. Громадянам України тепер не до жиру, аби вижити. І вже зовсім як знущання сприйняв би директор підприємства пропозицію покращити умови праці, коли немає ані самого підприємства, ані праці, а трудівникам не те щоб **умови поліпшувати, а скоріше, їх самих позбавитися, та ще й без відхідних коштів.**

Інтерв'ю взяла
Ірина КАСЬЯНОВА.

До 125-річчя з дня народження Лесі Українки

У НАШІМ ГОРОСКОПІ СЛАВНІ ЗОРІ

ЛЕСЯ Українка належить до надзвичайно рідкісних постатей української дійсності, спроможних на адекватну відповідь на суворий виклик історії. В ліричних та драматичних текстах Поетеси формувалася вольова особистість героїчного типу, яка прагнула цілісної істини без революційної фальшивої фрази («В катакомбах»), зважувалася на радикальний чин («Одержима»), мала «в серці те, що не згорає» («Лісова пісня») тощо на противагу безпорадному «сироті убогому» дотогочасної поезії, спаралізованої народницькою ідеологією. То була докорінна переоцінка національного менталітету, або, за словами І. Франка, — «раси», «обважнілої, незграбної, сентиментальної, позбавленої гарту й сили волі», збайдужілої до виборення статусу суб'єкта історичного поступу.

Яскраві образи подібного гатунку наявні і в доробку Лесі Українки: Степан, який зрадив свою землю задля «принад» принизливої служби московському цареві («Бояриня»), чи Лукаш — втілення нереалізованих можливостей українства, обмеженого своїми хуторянськими інтересами та ін. Йшлося радше про внутрішні чинники українського світу («Хто раб? Хто подоланий? Тільки той, хто самохіть несе ярмо неволі»), а не так про зовнішні, перетворені нашими запамороченими краянами на предмет постійних нарікань, про кристалізацію життєствердженого характеру, якому «сором сліз, що ллються від безсилля», за збереження та переведення у нову якість питомих його рис (ліризм, сердечність, емоційність тощо).

Лесин ліричний герой здатен в екстремальних умовах зробити відважний вибір, переконаний, що «терновий вінець буде кращий, ніж царська корона». Не випадково Тірца з драматичної поеми «На руїнах» зі словами «Бракує арфі струн, співцеві слів» пожбурила в річку освячений віками інструмент, неспроможний оживити занепалі душі співвітчизників, сподівалася бодай таким зухвальством розкутурхати їхнє приспане сумління, викликати в них потребу відродження людської гідності, націотворчого прозріння. Історична правда виявилася на боці Тірци, котра рішуче поривала з оганьбленою долею, щоб віднайти її, оновленою та просвітлілою, у змістовному прийдешньому.

«Поетка українського рісорджіменто», як влучно назвав Лесю Українку Д. Донцов, чітко розрізняла принципову відмінність нової творчої генерації початку XX ст., перейняту пасіонарною енергією Тірци, від попереднього «іншого літературного покоління». На цій підставі вона не згодилася працювати над спільною драмою разом з близьким родині Косачів М. Старицьким — така значна творча дистанція пролягла між ними. На цій же підставі вона пристрасно спростовувала неприваблививий «імідж» українського інтелігента, змальований, зокрема, І. Нечуєм- Левицьким. «Ради Бога, — просила вона М. Драгоманова, — не судіть нас по романах Нечуя, бо прийдеться засудить нас безневинно».

Однак ніде й ніколи не спостерігалося в неї щонайменшого нігілістичного ставлення до вітчизняного письменства, яке вона поціновувала диференційовано. Промовистий той факт, що Леся Українка вважала (на відмінну від деяких критиків, ладних применшувати українську літературу перед світовими зразками, нехтувати її специфіку та несприятливі умови розвитку), що ця література «вже є і солідна, повна змісту, і мова її розмаїта, і що нею вже можна держати голову високо» («Спогади К. Квітки»). Поетеса не дозволяла собі екзальтованих перебільшень. Вона керувалася чуттям об'єктивного історизму, культивованим у середовищі нечисленної національної інтелігенції (Косачі, Старицькі, Лисенки та ін.) наприкінці XIX ст. у майже зросіянізованому Києві. Тут молоді творчі сили (Леся Українка, М. Обачний, С. Славинський, Л. Старицька-Черняхівська та ін.), перебравши на себе від батьків енергію творчого неепокою під промовистою назвою «Плеяда», запозиченою від французької школи доби Ренесансу, символічно пов'язуючи її з завбачуваним національним відродженням. Тут, як з гордістю писала Олена Пчілка, закладалися основи «нової школи», підкреслювала, що Леся Українка та М. Обачний — «плоть од плоті моеї, кість от кості моеї», розглядала їхні творчі долі як живу сув'язь нашого письменства. Л. Старицька-Черняхівська слушно називала це покоління, до якого вона і сама належала, «винятковим»: «Ми були першими українськими дітьми. Не тими дітьми, що виростали в селі, в рідній сфері, — ми були дітьми горожанськими, яких батьки виховували вперше серед ворожих обставин свідомими українцями» (підкр. моє. — **Ю.К.**).

Часто ім'я Лесі Українки прилучалося (особливо в часи так званого соцреалізму) до соціалістичного руху «пролетарської» літератури, посилаючись на те, що вона друкувалася у журналі «Жизнь», перекладала брошуру Дікштайна «Хто з чого жиє», під час обшуку 1907 року у неї було виявлено політичну літературу, серед якої — кілька книжечок В. Леніна тощо.

Але це ще не дає підстав для кваліфікації її представницею літератури, яка ніколи не мала нічого спільного з мистецтвом, крім його імітації, — «пролетарською». Та й соціалістична концепція цікавила Лесю Українку не більше, як принадна ідея рівності, яка на практиці (приміром, у пізнішому більшовицькому варіанті) реалізувалась у вигляді деперсоналізованої маси, тоді як поетеса обстоювала принцип «союзу вільних особистостей». Гурткова партійна діяльність, котра, за спогадами К. Квітки, була для тогочасної інтелігенції «азбукою доброго тону», а не переконанням, викликала у Лесі Українки внутрішній спротив, засвідчений бодай її драмами «В катакомбах» чи «Руфін і Присціла». Водночас К. Квітка стверджував, що національна ідея його дружини була виражена досить чітко порівняно із блідо обарвленою соціалістичною.

Леся Українка ніколи не змирялася з небезпечними тенденціями самовідчуження нації, географічно і психологічно розчахненої експансивними сусідами, втягненої кожною відмежованою частиною свого організму у відмінні соціально-політичні та культурні ареали. Коли він відновлювався, то «не впізнавав» себе у певних своїх частинах. Згубні відцентрові сили поглиблювали катастрофу українства, призводили до «двоєдушності», до втрати націоцентричних орієнтирів та самознищення, переконливо розкриті у «Боярині». Лесю Українку, яка пристрасно любила свою Волинь, постійно дратували ті вічні суперечності з лівобережцями, а й часто і з киянами про те, що Волинь (Галичина) — Україна чи ні [...] («Спогади К. Квітки»). Перейнята органічним чуттям національної єдності в етнічних межах, поетеса різко відповідала на такі некоректні питання національно дезорієнтованих автохтонів. Першорядний поліглот, вона знала чужі мови, котрі відкривали їй двері в широкий світ, але не за рахунок етногенетичного коду — материнської мови (в такому самому аспекті вона захищала «німеччину» Ольги Кобилянської), постійно зверталася до античних, євангелійних чи орієнтальних мотивів, щоб крізь їхню призму висвітлити українську проблематику, осмислити її в масштабах світової культури. Лише недалекоглядна критична рецепція вбачала тут якусь «екзотику», закидала автору брак суто вітчизняного матеріалу. А коли дехто, як, приміром, великодержавник І. Струве, сумнівався у спроможності українською мовою трактувати вічні образи, вона конкретними творами, в даному разі — драмою «Камінний господар», спростовувала аналогічний цинізм, доводила своє вміння змагатися з класиками світової літератури.

Особливо непокоїла Лесю Українку гіпертрофована охоронна закомплексованість пізнього народництва, котрий з острахом придивлявся до новітніх мистецьких віянь, прирікаючи українську літературу на безперспективну ізоляцію та провінціалізм. Зокрема, це стосувалося модернізму, всуціль проголошеного «занепадницьким». Найяскравіше таку позицію обстоював С. Єфремов. Визнавши її «дикою бурсаччиною», Леся Українка мала твердий намір дати «добру одсіч» «всім взагалі антимодерністам, духа не разумеющим», «боронити прапор модернізму»: «се буде не остання баталія, бо хтось (Леся Українка — **Ю.К.**) не думає скласти зброї і зректися прапора новоромантичного». В тому, що модернізм отримав такого завзятого захисника, не було нічого несподіваного, адже в ньому тогочасна молода генерація вбачала вихід з глухого кута літературного хуторянства, запоруку достеменної творчості за іманентними законами, вивільнення з-під тиску позахудожніх інтересів та міметичного (реалістичного) «правопису».

Творча молодь не знімала із себе громадських обов'язків, але виборювала право літератури бути мистецтвом. Тут «хатяни» вже спиралися на досвід Лесі Українки, яка завжди пам'ятала традицію нашого письменства жити життям свого народу («Не поет, хто забуває про страшні народні рани»), намагалася духовно винищити його, не потурати його комплексам «нещасної, убогої, мужицької» нації (за народницькими уявленнями), відродити в ньому вроджене чуття краси та істини, водночас усвідомлювала особливу долю митця, небезпідставно вклада в уста головної дійової особи драми «У Пущі» Річарду Айрону: «... у нашім гороскопі інші зорі».

Порив Лесі Українки «ins Blau» («у блакить») згармонізовував земне та небесне, не лишав місця розпачу, душевному розслабненню, провійційщині, переймався могутньою волею до життя, яка наснажувала пробуджене українство у мить «золотого гомону» 1917 року, надихала представників «розстріляного відродження», «празької школи» та ін. — вони вчилися у своєї попередниці давати адекватну відповідь на виклик історії, зосереджували у своїх творах пасіонарну енергію для прориву українства в історію, в іманентний часопростір, у самоцінну особистість.

Юрій КОВАЛІВ,
доктор філологічних наук.
Київ.

Музика

ЧАРІВНА ЗАПАЛЬНІСТЬ

Штрихи до творчого портрета Ігоря Блажкова

У РАМКАХ міжнародного фестивалю «Музік-фес-1995», що пройшов у Києві, відбувся симфонічний концерт старовинної музики. Після трирічного забуття за пультом знову стояв народний артист України Ігор Блажков.

Концерт пройшов з аншлагом. Люди тіснилися в проходах, молодь розмістилася на авансцені, підвіконнях... Уже звучало божественне «Адажіо» Моцарта, а публіка все прибувала, заповнюючи вестибюль.

Майже три роки публіка чекала на зустріч із своїм улюбленим диригентом. Про нього багато говорили, сперечалися, згадували імена Дмитра Шостаковича, Ігоря Стравінського, Бориса Лятошинського. Справді, з цими видатними музикантами І.Блажкова єднала велика творча дружба. Після закінчення Київської консерваторії, працюючи в Ленінградському симфонічному оркестрі, він разом з Ігорем Федоровичем Стравінським, який приїхав ненадовго до СРСР, готує концерт з його творів, після смерті композитора диригує концертом його пам'яті, вперше на його батьківщині виконує «Реквієм», ставить оперу «Цар Едіп».

Згодом, у березні 1970 року, інший геній музики XX століття Дмитро Дмитрович Шостакович у листі до режисера Ірини Молостової напише: «Ігор Блажков та Київський камерний оркестр — це явище надзвичайно високого порядку». А до цього були зустрічі в Москві, в будинку композитора на Огарьова, спільна робота над відновленням партитури Третьої, потім Другої симфоній, свого часу майже знищених жорстокою критикою, пам'ятне для всіх виконання цих творів. Після чого Д.Шостакович доручає Блажкову першопрочитання свого, надзвичайно дорогого для нього твору — «П'ять фрагментів для оркестру», перше виконання 14-ї симфонії в Україні, збирається приїхати до Києва на її прем'єру. Завадила хвороба, але прем'єра не просто відбулася, а стала визначною подією культурного життя столиці України.

Велика дружба єднала І.Блажкова також з його вчителем, прекрасним композитором Борисом Лятошинським. У Ленінграді музикант виконував прем'єру його нової П'ятої симфонії, на концерт приїхав сам автор. Але І.Блажков творчо дружив не лише з музичними метрами, він став духовним лідером композиторської молоді славних шістдесятих років. Пропагуючи українську музику, вперше виконав «Спектри» — перший симфонічний твір молодого Валентина Сильвестрова. На титульній сторінці цієї партитури — присвята Ігорю Блажкову. І пізніше, вже у Києві, багато й цікаво грав українську сучасну музику: Сильвестрова, Станковича, Колодуба, Дичко, Карабиця...

37 років за пультом, більше тисячі виконаних симфонічних творів, 30 платівок, компакт-диски. Один із них — скрипкові концерти Чайковського та Прокоф'єва у виконанні Державного симфонічного оркестру і канадської скрипачки Анжель Дюбо — визнано кращим альбомом класичної музики 1990 року.

Повернувшися в Україну, Ігор Іванович створює камерний оркестр «Перпетуум мобіле», готує з ним цікаві програми: «Бах і його сини», «Березовський і його доба», прем'єри творів українських композиторів. Уперше виконав Третю камерну симфонію, присвячену йому симфонію Larga Євгена Станковича та багато, багато іншого.

1988 року Ігор Блажков очолив Державний (нині Національний) симфонічний оркестр і вже через рік виїжджає з ним на гастролі. Концерти в найпрестижніших європейських залах, складні цікаві програми, що включають твори класичної і нової музики. У лейпцізькому Гевард Хауз серед інших творів українські музиканти грають «Фантастичну» Берліоза, поему «Дон Жуан» Ріхарда Штрауса, за сто років до того вперше виконану в цьому залі. В газетах — промовисті заголовки рецензій: «Натхнення, могутність, чарівна запальність».

Нестандартні, продумані програми, що включають нові й забуті старі цвори, цікаві інтерпретації класики, гарний смак і професіональна майстерність завжди відзначали концерти Державного симфонічного. За цим стояли спілкування з музикою «на Ви», підвищена вимогливість до себе й музикантів, сувора дисципліна. У 90-ті роки, коли настали важкі часи для всіх, і для оркестрантів також, щось зламалося у відносинах диригента й колективу. Настали розрив і мовчанка. Майже на три роки затяглося забуття й незрозуміла байдужість тих, хто міг вирішити і його долю, і долю провідного в Україні симфонічного колективу. Все це підточувало сили. І не лише морально, а й фізично. Хвороби, лікарняне ліжко, слава Богу, найстрашніше не сталося.

На сцені, немов відродившися з небуття, Ігор Блажков — як завжди строгий, підтягнутий, елегантний. Тільки от волосся раптово спалахнуло світлим сріблом.

Грають Моцарта, один з його останніх творів, в обробці І.Блажкова спеціально для струнного складу камерного оркестру «Перпетуум мобіле». Тонке, проникливе звучання, як завжди, надзвичайно злагоджений ансамбль, високий професіоналізм підкорюють слухачів.

Кульмінацією концерту стало виконання оркестром «Перпетуум мобіле» і хором Національної радіотелекомпанії (художній керівник — Віктор Скромний) масштабного вокально-симфонічного твору Антоніо Вівальді. «Магніфікат» (хвалебна пісня на євангельський текст діви Марії, аналог «Величит душа моя Господа»). Талант І.Блажкова, його вміння почути у віддалених епохах посилання у майбутнє, у наше сьогодення впритул наблизило замисел, думки, емоційний настрій «Магніфікату» А.Вівальді до нас, сучасних слухачів. Як глибоко й проникливо, містеріозно-піднесено грає старовинну музику Ігор Блажков! Оплески, квіти, овації, щасливі обличчя виконавців. Заключна частина «Магніфікату» виконується на «біс», і знову шаленіє зал, вітаючи і дякуючи артистам.

До нових зустрічей, Ігор Блажков! Кияни вас не забули. Вони пам'ятають і люблять ваше високе мистецтво.

Алла ТЕРЕЩЕНКО.

Замість коментаря

Пиріжки не справа шевця...

ЗДАВАЛОСЯ, що перехід до ринку мав би істотно вплинути й на якість побутових послуг. Адже поруч з державними підприємствами, що обслуговують населення, з'явилися й приватні — майстерні, перукарні, пральні. У кого ж з конкурентів сервіс кращий?

На це запитання начальник обласного управління захисту прав споживачів Володимир Богонос відповів досить несподівано:

— Ви знаєте, ніякої різниці: що у державних, що в приватних — скрізь обслуговують погано. Із сотні скарг, що надходять в управління, 23 відсотки припадає на незадовільний рівень побутових послуг. Ось свіжі факти. У селі Вірки Олександрівського району слюсар Мазуренко заправляв газові балони із завищеною нормою залишків. Перевірка десяти балонів підтвердила справедливість скарги мешканців села. Довелося вживати заходів. Мешканець міста Сміла ще в серпні минулого року здав для наварювання дві автомобільні шини малому підприємству «Зоря», що в селищі Смоліне Маловисківського району. Обіцяли зробити за два тижні. Чекав місяць-другий, а потім звернувся до нас. При перевірці виявилося, що цех наварювання вже тривалий час не працює, а замовлення взагалі знайти не вдалося.

— То, може, все-таки державні підприємства, що перебувають в комунальній власності, працюють краще. Адже їх «підгодовують» з місцевого бюджету?

— Ніхто вже їх тепер не «підгодовує», бо місцеві бюджети в містах та районах на це неспроможні. Навіть коли необхідно провести якийсь ремонт, це непросто зробити. Була в Кіровограді єдина загальнодоступна лазня, що належить державному комунальному підприємству «Хвиля». У серпні санепідемстанція закрила лазню, запропонувавши міськвиконкому виділити кошти на ремонт. Той виділив, але внаслідок безконтрольності кошти витратили не за призначенням — на ремонт кабінету директора, бухгалтерії, перукарні — і жодного карбованця на оновлення враженого грибком загального залу. Отже, тепер кіровоградцям і помитись ніде. А інші підприємства побутового обслуговування «викручуються», як можуть, бо в бюджеті коштів на їхню підтримку немає.

— Яким же чином можна поліпшити рівень побутового обслуговування населення?

— На мій погляд, передусім треба вдосконалити законодавство. До тих, хто цим займається, вимоги повинні бути жорсткішими і відповідальність суворішою. Потрібно виробити чіткі інструкції, яким чином побутовики повинні обслуговувати громадян. По-друге, треба вдосконалити систему видачі ліцензій на той чи інший вид діяльності з обслуговування населення. Щоб швець не пік пиріжки, а лагодив чоботи.

Микола ВОЛОК.
Кіровоград.

Не життя, а справжнісінька ковзанка

ОЦЕ СИДЖУ і добираю синоніми до слова ожеледиця: слизота, ковзаниця, голоморозиця, крижаниця, поледовиця...

І не дивно: у Дніпропетровську — справжнісінька ковзанка. На думку постраждалих (хто, падаючи, побив голови чи руки), все це робиться умисне. Оскільки травматологічні пункти лікарень перейшли на платні послуги. Одного мого знайомого з переламаною рукою спочатку відіслали додому по гроші, а вже потім прийняли.

Отже, про послуги.

Свого часу Дніпропетровськ зажив слави тим, що тут експериментували з безоплатним проїздом. А нині повернулись до платного і ніби надолужують прогаяне: поїздка в дніпропетровських автобусах, тролейбусах та трамваях чи не найдорожча в державі. Маршрутні звичайні рейси, на яких квиток коштує 20 тисяч карбованців, незабаром доведеться заносити до почервонілої від сорому книги міських спогадів. Адже замість «звичайних» густіше бігають маршрутні таксі і орендні машини, а серед них уже й орендні тролейбуси, в яких за проїзд доводиться викладати п'ятдесят, а то і сто тисяч карбованців.

Знову ж таки один мій приятель, який носить темні окуляри, а зарплату востаннє отримував у листопаді минулого року, має здібності бездоганно удавати з себе сліпого і тому з нього плату за проїзд брати не наважуються. А взагалі кондуктори лютують і виявляють таку надмірну пильність, що вже й кулаками виштовхують з салонів «зайців». Потім наздоганяють, хапають за чуприну та головою об стовп. Таке доводилося бачити мені на зупинці «Парк ім. Шевченка».

Удосконалення рівня обслуговування населення у Дніпропетровську простежується, коротше, на кожному кроці. Приклад. Тепер особисто у мене, як і у всіх моїх земляків, ціле багатотомне зібрання шедеврів нинішньої влади: окрема абонентська книжечка з квартплати, окрема — для розрахунків за теплову енергію, окрема — за електричну, окрема — за газ і окрема — за радіоточку. Разом з телефонною на даний момент їх шість, але в ЖЕКу порадували, що незабаром принесуть ще й сьому, потім, може, й восьму. Адже за те, що вивозять сміття та замітають під'їзди, теж зручніше платити порізно!

Цікава, до речі, тенденція: чим дорожчими стають послуги, тим вони гірші та й гірші. Не злічити, приміром, скільки похвальби та захоплення було висловлено у нас з приводу пуску міжміських телефонних станцій іноземного виробництва. Та зараз додзвонитися до Києва — це на весь день зіпсувати собі настрій. «Неправильно набрано номер», — і край.

З усім іншим у Дніпропетровську — жодних проблем. Тим паче з послугами, котрі нині мало не силоміць нав'язують прямісінько перехожим на вулицях і майданах. Навіть центральним проспектом з дружиною чи сином ходити соромно. Не проспект, а суцільна вітрина- галерея секс-літератури та секс-газет.

Втім, я маю ще й третього знайомого, котрий усе, що коїться у нас, пояснює винятково підступністю екстрасенсів: не добром закодували. Але є у мене і четвертий товариш, який, знаючи про моє професіональне захоплення збирати слова-синоніми, недавно розтлумачив, що в даному разі слову «закодовано» в українській мові існує влучний відповідник — пороблено. Про того, у кого не все гаразд виходило, раніше говорили, що йому пороблено...

Микола НЕЧИПОРЕНКО.

Дніпропетровськ.

Нові послуги

Домашній стаціонар

Українсько-американське медичне товариство «Парацельс», що діє в Одесі, запропонувало її мешканцям новий вид послуг — невідкладну медичну допомогу вдома і за місцем роботи. Але ж, скаже дехто, для цього є «швидка». Однак різниця між послугами цих двох структур очевидна. Якщо працівники «швидкої» надають (в кращому разі, якщо мають «колеса», бензин та відповідні ліки) лише короткотермінову допомогу, аби вивезти хворого з небезпечного для життя стану, то «Парацельс» вперше реалізував ідею домашнього стаціонару. Його працівники самі подбають про необхідні ліки, консультації спеціалістів, клінічні обстеження, забезпечать повне лікування хворих у домашніх умовах.

Георгій ВОРОТНЮК.
Одеса.

Ваше авто украли? Звертайтесь до «Автосалону»

Популярним серед городян став «Автосалон», відкритий у газеті «Херсон-реклама». Тут щономера «друкуються дані про вкрадені автомашини — марка, колір, номер кузова, двигуна, час і місце викрадення. Необхідність такої інформації очевидна: торік на Херсонщині було поцуплено понад 930 автомобілів, у середині січня цього року в розшуку перебувало вже 20 машин.

Схоже, інформація з «Автосалону» прислужилася міліціонерам. Читачі активно включилися в пошук. Так, завдяки «рекламі» вдалося знайти дві автомашини, вкрадені у грудні минулого року.

Іван КАЛИНИЧЕНКО,
Херсон.

До банку з магнітною карткою

Новий вид обслуговування клієнтів запровадило Маловисківське відділення банку «Україна». Замість традиційних ощадних книжок їм видають магнітні картки. Тут взагалі планують відмовитися від книжок і повністю перейти на здійснення банківських операцій із вкладниками лише за магнітними картками.

Микола ВОЛОК.
Кіровоград.

Репліка

Їхні вагони — не наші закони

Нещодавно гостювали ми з дружиною у родичів на Донбасі. Туди й назад їхали швидким поїздом Мінськ — Адлер. Усе б нічого, та коли почали лаштуватись на ніч, з'ясувалось, що за постіль треба розраховуватись або білоруськими, або російськими рублями. «Українських грошей зовсім не берете?» — цікавлюся у провідника. «Можуть бути варіанти», — ухильно відповів той. Зійшлись на бартері: я йому пляшку горілки, він мені комплект білизни. На зворотньому шляху провідник знехотя погодився прийняти купони за постіль, оцінивши послугу аж у 600 тисяч.

Принизливо це — і незрозуміло. Чому громадяни України, користуючись транзитним транспортом з ближнього зарубіжжя на своїй території, опиняються в становищі людей другого сорту? Чия інструкція тут винна? Може, хтось із керівників Укрзалізниці дасть мені роз'яснення з цього приводу?

Віталій ПАВЛОВИЧ.
Суми.

Приватник подбає про все. І про ваше весілля також

НЕЩОДАВНО турецькі чобітки, які я придбав синові з рук «човників», не послуживши і трьох тижнів, стали непотрібом — навпіл потріскалися підошви. Сусід, побачивши цю сумну картину, поінформував:

— Це взуття піддається реставрації. Такі підошви вулканізують у майстерні «Чобіток».

Я пішов за вказаною адресою. У «Чобітку» (це приватна ремонтна майстерня) підошви залатали так хвацько, що я аж замилувався. Чобітки служать синові на славу. В них він ганяє шайбу на льоду, бігає на лижах.

У цьому «Чобіткові» чернівчанам надають ще багато інших нечуваних послуг. І тому тут немає відбою від клієнтів.

Загалом, останнім часом сфера приватних послуг у нашому місті відчутно змінціла. Ділові й майстровиті люди поспішають зайняти свої ніші в ринковій економіці.

У Чернівцях з'явилося кілька приватних нотаріальних конторок. І це одразу поліпшило ситуацію: зникли довгі черги біля державних нотаріальних установ.

З'явилася навіть приватна сауна. Задорога, але люди пливуть сюди косяками — власник закладу подбав про належний сервіс. У державних лазнях до такого ще не доросли.

Приватники створили конкуренцію й державним квартирообмінним службам. За відповідну плату вони допомагають клієнтові підшукати доступне його гаманцеві помешкання, а заразом й оформити потрібну документацію.

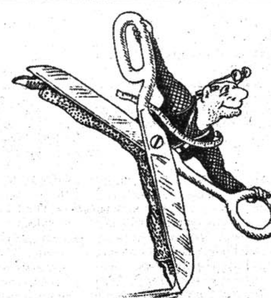
Раніше в Чернівцях монополію на друкування книг, бланків, плакатів, календарів утримувала місцева друкарня державного підпорядкування. Пробитися клієнтам туди було важко через завантаженість підприємства. Тепер і на ринку порядкують приватники. Понакуповували зарубіжного устаткування й можуть друкувати усе, що бажає душа замовника. Були б гроші.

Чудову послугу отримали наречені. Для них пошиття фантастичних весільних суконь налагодило приватне підприємство «Віоріка».

Одне слово, приватники можуть усе. Щоправда, за однієї умови — якщо їм не заважають.

Василь БАБУХ.
Чернівці.

Мал. Володимира КАЗАНЕВСЬКОГО.

КУРСИ ВАЛЮТ	КУПІВЛЯ			ПРОДАЖ		
	USD	DM	RUR	USD	DM	RUR
Кіровоград	190	126	38	199	134	41
Крим	189—191	130—132	38—39	192—194	132—135	40—41
Хмельницький	188—192	124—129	37—39	193—196	131—136	40—42

В номер

А ЖИТТЯ ЗНОВУ ПОДОРОЖЧАЛО...

Рівень інфляції в Україні в січні 1996 року становив 9,6%, повідомили агентству «Інтерфакс-Україна» в Міністерстві статистики.

Торік у грудні рівень інфляції становив 4,6% і був, як і в серпні, найнижчий у 1995 році. В січні минулого року рівень інфляції становив 21,2%.

Зростання цін і тарифів на платні послуги населенню в січні випереджало зростання цін на продовольчі й непродовольчі товари і становило відповідно 19,3%, 6,8% і 3,1%.

Подорожчання платних послуг у січні відбулося, головним чином, через збільшення квартплати і тарифів на комунальні послуги, газ та електроенергію. На 67% зросла квартплата, на 27% — плата за користування центральним опаленням, на 26% — гарячою водою, на 23% — за електроенергію й холодну воду, на 16% — за газ.

Значно збільшилися тарифи на утримання дітей у дошкільних установах (15%), платні курси і плата за навчання в учбових (10,5%), та в закладах охорони здоров'я (9,5%).

Серед непродовольчих товарів у січні найбільш подорожчали друковані видання (на 8,4%) і паливо для населення (на 7,1%).

ПЕРШИЙ СТРУМ З НОВИХ ПОТУЖНОСТЕЙ

У творців унікального каскаду гідроелектростанцій на Дністрі — свято. Поставлено на випробувальний режим перший гідроенергетичний агрегат Дністрогесу-2. Якщо він працюватиме без відхилень, то в середині лютого його буде введено до ладу діючих, і енергосистема України одержить перший струм із нових потужностей.

Як повідомив голова правління відкритого акціонерного товариства «Дністрогесбуд» Віктор Юшкевич, у греблі Дністрогес-2 діятиме три таких агрегати сумарною потужністю понад сорок мегават. Усі вони стануть під промислове навантаження до кінця цього року.

Гребля в первісному варіанті мала виконувати роль буфера для регулювання паводків на річці. Але на прохання буковинських гідробудівників проектувальники передбачали в ній ще й гідроелектростанцію.

Унікальні капсульні турбіни для Дністрогесу-2 виготовило Харківське виробниче об'єднання «Турбоатом».

Ця подія має неординарне значення. Адже вперше у незалежній Україні вводять до ладу діючі нові енергетичні потужності, яких так бракує нашій державі за умов енергетичної кризи.

ВІЗИТ ЕСТОНСЬКОГО МІНІСТРА: ЗУСТРІЧІ, ЗАЯВИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Україна зацікавлена в розбудові тісного і плідного співробітництва з Естонською Республікою. Про це Президент України заявив під час зустрічі з міністром закордонних справ Естонії Сіймом Калласом. Підкреслюючи добросусідський характер відносин між двома державами, Леонід Кучма відзначив, що вони мають й надалі активізуватися і поглиблюватися як в політичній, так і, що особливо важливо, в економічній сфері. Для цього є всі можливості, які ми маємо використовувати в повному обсязі. Це відповідає потребам обох країн, зазначив він.

У ході зустрічі сторони обговорили широке коло питань двостороннього співробітництва, а також міжнародних проблем.

***

Українсько-естонські стосунки мають розвиватися по висхідній і носити конструктивний характер. Про це Прем'єр-міністр України Євген Марчук заявив сьогодні під час зустрічі з міністром закордонних справ Естонської Республіки Сіймом Калласом, який перебуває в Україні з дводенним офіційним візитом.

Євген Марчук підкреслив також, що співробітництво між двома державами у політичній, гуманітарній і особливо економічній сферах на сучасний момент не відповідає своєму реальному потенціалу. Українська держава у зовнішньополітичній діяльності робить акцент на розвиток двосторонніх взаємовідносин. Розбудовуючи співпрацю, Україна і Естонія вже напрацювали певний досвід й договірно-правову базу. На думку Прем'єр-міністра України, це дає підстави сподіватися на подальшу активізацію та поглиблення цих стосунків.

ВІРЧІ ГРАМОТИ

Офіційне політичне представництво в нашій країні вперше відкрила Єменська Республіка. Надзвичайний і Повноважний Посол Єменської Республіки в Україні Алі Абдалла Аль Бугейрі вручив сьогодні свої вірчі грамоти Президентові України Леоніду Кучмі. Аль Бугейрі виконуватиме ці обов'язки за сумісництвом з місією посла в Російській Федерації.

Спорт

● *Біатлон*

Чарівні, швидкі, а ще - влучно стріляють

Так можна сказати про жіночу збірну України з біатлону (Олена Петрова, Олена Зубрилова, Ніна Лемеш, Тетяна Водоп'янова), яка виграла срібні медалі в естафеті 4х7,5 км на чемпіонаті світу в містечку Рупольдінг (Німеччина). Наші дівчата лише трошки поступилися чемпіонкам — німкеням.

● *Футбол*

«Динамо» на землі обітованій

Динамівці столиці України після блискучого виступу в Москві продовжують підготовку до другого кола національного чемпіонату. Позавчора «Динамо» (Київ) вирушило до Ізраїлю на традиційний збір. У складі делегації — 25 гравців і серед них 19-річний нападаючий з черкаського «Дніпра» Сергій Телєгін.

***

Київський клуб «ЦСКА-Борисфен» продовжує підготовку в Португалії. У черговому контрольному матчі українські футболісти зіграли внічию — 1:1 з австрійським клубом «Казино» (Зальцбург). Рахунок у другому таймі відкрили австрійці. Рівновагу встановив точний удар Федорова.

***

Суперкубок УЄФА. «Сарагоса» (Іспанія) — «Аякс» (Нідерланди, Амстердам). 1:1 (1:0). 1:0 Агуадо, 28, 1:1 Клюверт, 70. Повторна зустріч — 20 лютого.

***

Турнір пам'яті Олега Макарова. Київ. Фінальний матч. «Хімік» (Житомир) — ЦСКА (Київ). 0:0 (пенальті —3:1).

● *Хокей*

Створено європейську лігу

Генеральний секретар Міжнародної хокейної федерації (ІІХФ) швед Ян-Оке Едвінссон заявив про створення нової організації — Європейської хокейної ліги (ЄХЛ). Після робочої наради представників 12 національних федерацій європейських країн, що відбулася в штаб-квартирі ІІХФ у швейцарському місті Цюріху, оголосили, що французький «Руан» і шість (!) клубів з Німеччини вже подали до ЄХЛ свої заявки. Остаточний строк для інших команд встановлено до 15 лютого. Змагання розпочнуться восени.

За існуючою інформацією керівництво ІІХФ веде переговори з колегами штаб-квартири північноамериканської Національної хокейної ліги (НХЛ) з приводу проведення Суперкубка у вересні 1997 року з участю чемпіона ЄХЛ, володаря Кубка Європи, володаря та фіналіста Кубка Стенлі.

***

Чемпіонат МХЛ. «Автомобіліст» (Катеринбург) — «Сокіл» (Київ) — 1:0. Завтра кияни в Палаці спорту прийматимуть «Нєфтєхімік». Початок зустрічі — о 18.00.

Правління акціонерного поштово-пенсійного банку «Аваль»

повідомляє:

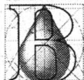
згідно з постановою ради АППБ «Аваль» від 19.01.96 р. № р-1/1 чергові загальні збори акціонерів банку відбудуться 22 березня 1996 року за адресою: Київ, вул. Лєскова, 9. Початок зборів о 14 годині.

Порядок денний

1. Звіт правління про результати діяльності АППБ «Аваль» у 1995 році.
2. Звіт ревізійної комісії про фінансово-господарську діяльність АППБ «Аваль» у 1995 році.
3. Про зміни у складі Ради АППБ «Аваль»
4. Різне.

Реєстрація учасників проводитиметься: 21 березня — з 10-00 до 19-00; 22 березня — з 9-00 до 13-30.

Телефони для довідок:
8 (044) 290-86-50; 8 (044) 295-91-82.

«Капли Береша Плюс» – реальная поддержка вашего здоровья

Сегодня едва ли найдется человек, всерьез отрицающий необходимость и обоснованность технического прогресса, темпы развития которого в конце нашего столетия достигли небывалых результатов.

Однако наряду с его неоспоримыми достоинствами, облегчающими нашу повседневную жизнь, достижения технической мысли имеют и другую, оборотную сторону медали. И прежде всего — это серьезные изменения в образе жизни человека, следствиями которых стало активное прогрессирование целого ряда болезней.

Так, с каждым годом растет число заболеваний опорно-двигательного аппарата — неизбежный результат «сидячего» образа жизни, характерного для подавляющего большинства жителей городов.

Практикующие врачи неизменно отмечают и возрастающее количество жалоб, казалось бы, вполне здоровых людей, на постоянные головные боли. Нередко они являются следствием какого-то заболевания, но встречаются и так называемые «самостоятельные» виды, самыми распространенными из которых на сегодняшний день являются тензионные головные боли и мигрени.

На первый взгляд может показаться, что причины возникновения столь непохожих друг на друга болезней, как головная боль и заболевания опорно-двигательного аппарата, совершенно различны. Однако это не совсем так: и тот и другой недуг в большинстве случаев обусловлен одним и тем же — недостатком в организме современного человека микро- и макроэлементов.

Стрессы, недостаточное пребывание на свежем воздухе, пренебрежение занятиями спортом и закаливаем, отсутствие в организме необходимого количества витаминов — вот очевидные, лежащие на поверхности причины повышенной подверженности различным заболеваниям.

Подобное положение усугубляется еще и тем, что современная пищевая промышленность активно использует консерванты и химические добавки.

К несчастью, человеческий организм не в состоянии вырабатывать микро- и макроэлементы самостоятельно, результатом же подобного положения дел становится их растущий дефицит, нарушение функций иммунной системы, ее дестабилизация, а значит, повышенный риск заболеваемости.

Так неужели современный, в особенности городской, житель обречен на все увеличивающееся количество «болячек», ведь изменить сложившийся образ жизни, со всеми присущими «атрибутами», вовсе не так-то просто, а для многих просто невозможно?

К счастью, нет.

Большую роль в укреплении иммунной системы играют комплексные препараты, содержащие столь необходимые человеческому организму микро- и макроэлементы, среди которых заметно выделяется по ряду параметров венгерский препарат «Капли Береша Плюс».

Это эффективное лечебно-профилактическое средство позволяет предупреждать целый ряд заболеваний, возникающих на фоне иммунодефицита. И что особенно важно, среди них и заболевания опорно-двигательной системы, и различные виды головных болей. Исследования венгерских врачей, проведенные среди людей, страдающих этими болезнями, показали высокие результаты практически во всех возрастных группах больных. При заболеваниях опорно-двигательной системы препарат уменьшает интенсивность боли и потребность в болеутоляющих, облегчает движение.

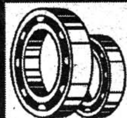
Причем, что немаловажно, применение препарата «Капли Береша Плюс» не вызывает каких-либо побочных явлений.

Приобрести «Капли Береша Плюс» можно в любой аптеке или же заказать по адресу: 252021, Киев-21, Кловский спуск, 13-А, «Береш-Вита», тел.: 8 (044) 291-48-50.

Капли можно также приобрести в собственных аптеках предприятия «Береш-Вита», находящихся по адресам: Крещатик-2, «Украинский дом», тел.: 229-01-96, 229-24-34, 228-41-22, 229-09-97, Кловский спуск, 13-А, тел.: 291-48-50, б. Л. Украинки, 24/26, магазин «Каштан».

Для оптовых покупателей: тел.: 8 (044) 291-49-48, 291-49-64, факс: 293-06-29.

28 марта 1996 г. в 11.00 в актовом зале состоится собрание акционеров открытого акционерного общества «СПОРТЭК».
Адрес: 270070, г. Одесса, ул. 25 Чапаевской дивизии, 9. Справки по телефону 65-00-58.

КОМПАНИЯ "ДИС"- представитель и постоянный бизнес-партнер подшипниковых заводов - предлагает:

ПОДШИПНИКИ

БЕЛОРУССИИ, РОССИИ И УКРАИНЫ,
находящиеся на складе и поставляемые под заказ.
Широкий ассортимент, низкие цены, высокое качество продукции.
Для крупнооптовых покупателей существует гибкая система скидок.
Осуществим долгосрочную комплектацию промышленных предприятий и обеспечим проведение ремонта авто- и сельхозтехники, а также станков и оборудования.

310140, г.Харьков, а/я 1674, тел./факс 23-71-51
тел.(0572) 23-78-49, 23-71-61, 23-78-83

Я всегда с собой беру мой любимый растворимый

кофе МАЙСОР, БОН и БРУ

Отпуск со складов:

Москва (095)	291-7134	Барнаул (3852)	23-8818
Екатеринбург (3432)	28-7952	Новосибирск (3832)	20-4093
С.-Петербург (812)	113-6761	Омск (3812)	41-6498
Южно-Сахалинск (42400)	3-0476		

Запорожский авторемонтный завод

производим, приобретаем, реализуем автозапчасти. Формируем дилерскую сеть. Ремонт двигателей, агрегатов автомобилей и мотоциклов, рихтовочно-покрасочные работы, восстановление коленчатых валов.
Тел: (0612) 33-31-16, 33-70-61.

Предприятие «Днепрторгкомцентр» реализует со склада в Днепропетровске

АВТОШИНЫ

для грузового, легкового и с/х транспорта.

Тел.: (0562) 78-69-07, 78-69-06,
Тел./факс (0562) 78-46-93.

Организация реализует со склада в г. Днепропетровске

ШИНЫ и АККУМУЛЯТОРЫ

для грузовых и легковых автомобилей, сельхозтехники, погрузчиков и мотоциклов.

Самовывоз и вагонные поставки.

Тел.: (0562) 44-00-44, 44-54-48; факс 44-24-06.

Арбитражный суд Кировоградской области (316050, г. Кировоград, ул. Луначарского, 29) возбудил дело № 866/7 о банкротстве коллективного арендного предприятия «Большевик» (316050, г. Кировоград, ул. Родимцева, 89; р/счет № 366101 в Кировоградской ОД УСБ, МФО 323293).

Претензии кредиторов и заявления санаторов принимаются в течение одного месяца со дня опубликования этого объявления.

Арбитражный суд Кировоградской области (316050, г. Кировоград, ул. Луначарского, 29) возбудил дело № 869/7 о банкротстве открытого акционерного предприятия завод «Металлист» (316050, г. Кировоград, ул. Терешковой, 207; р/счет № 369302 в Кировоградской ОД УСБ, МФО 323293).

Претензии кредиторов и заявления санаторов принимаются в течение одного месяца со дня опубликования этого объявления.

Арбитражный суд Кировоградской области (316050, г. Кировоград, ул. Луначарского, 29) возбудил дело № 864/7 о банкротстве совместного предприятия «Ингул-Диамант» (316050, г. Кировоград, ул. Полтавская, 32; р/счет № 7467777870 в Кировоградской ОД УСБ, МФО 323293).

Претензии кредиторов и заявления санаторов принимаются в течение одного месяца со дня опубликования этого объявления.

Арбітражний суд Хмельницької області (280000, Хмельницький, пл. Незалежності, 1) порушив справу № 82-Б/5 про банкрутство товариства з обмеженою відповідальністю «Кліо».

Адреса: 280001, Хмельницький, вул. Зарічанська, 10/4; р/рахунок 467102 в ХОД Укрсоцбанку, МФО 315397.

Словник співаків України

І. Аджамська коштовність у короні імператорської Маріїнки

ЧВЕРТЬ століття писав Іван Лисенко «Словник співаків України». 1200 імен, багато з яких стерлися в свідомості не лише загалу, а й вузьких фахівців. Десятиліття в архівах, архівах архівах. На 90 відсотків ексклюзивний матеріал. Словник не побачив світ — спочатку через брак свободи й національної ідеї, тепер — через брак коштів. Нині видавництво «Рада» готує його до друку. Сигнальний примірник обіцяють за рік. З десяти тисяч доларів, потрібних для виходу книги в світ, дві з половиною тисячі автор зібрав особисто в Америці й Канаді. Пропонуємо серію розповідей Івана Лисенка, порівняно зі словниковою розширену й доповнену.

Володимир Прокопович ще не знав, що тієї морозяної ночі доля готувала йому несподівану радість на все життя: під порогом він почув крик немовляти. Священник усе зрозумів. І хоча в душі кляв матір нещасної дитини, але про себе подумав, що це Бог зглянувся на нього, бездітного, і з радістю прийняв цю коштовність. Ця дівчинка, якій він дав своє прізвище, буде належати не лише йому, але й усьому світові.

Це вона, знаменита Марія Коваленко, чарувала не одне покоління шанувальників оперного мистецтва. «Марія Коваленко, — писав Марк Рейзен, мала дуже красивий голос сріблястого кришталевого тембру, надзвичайно рівного у всіх регістрах. Володіла неабияким артистичним талантом».

Отже, точна дата народження невідома, у документах стоїть, очевидно, умовно: 8 лютого 1888 року. Дитинство Марія провела в селі Аджамка, неподалік Єлисаветграда. Разом з двоюрідною сестрою Леонідою (названа мати М. Коваленко і мати Леоніда Балановської були рідними сестрами), у майбутньому солісткою Великого театру, співали в церковному хорі. Виступали вони і в благодійних концертах у Єлисаветграді. Цікаво, що в одному з них їм акомпанував тоді ще хлопчик Генріх Нейгауз. Початкову освіту Марія здобула в Одеському єпархіальному училищі, де виділялася в церковному хорі. Була підряджена до Петербурзької консерваторії, яку закінчила з відзнакою 1906 року.

Цього ж року Марія Коваленко приймає запрошення Київської міської опери. Слава про неї швидко доходить до імператорського театру: 6 лютого 1908 року відбулася її проба в Маріїнській опері в Петербурзі. Марію Коваленко зараховують до складу оперної трупи — єдиний випадок в історії театру, коли, зважаючи на унікальні вокальні дані, співачку прийняли без дебюту.

На сцені Маріїнки М. Коваленко співала під орудою таких визначних диригентів, як Направник, Нікіш, Коутс, Сук, Малько. Вона створила майже п'ятдесят образів. Партнерами були Шаляпін, Собінов, Єршов, Алчевський.

Подією в художньому житті Москви стали виступи Марії Коваленко 1909 року на сцені Великого театру, де вона співала разом з Ф. Шаляпіним і Д. Смирновим. До речі, вона була членом Українського музично-драматичного товариства в Петербурзі.

Після 1918 року Марія Коваленко співала паралельно в Маріїнці та Малому оперному театрі в Петрограді, які мали тоді єдину дирекцію. 1924 року відзначали 20-річчя діяльності знаменитої співачки, це стало справжнім тріумфом. «Ювілей перетворився на грандіозне свято, — писав журнал «Театр и музыка». — Важко сказати, що діялося біля «воріт» Маріїнського театру. Ми не пригадуємо ще таких артистичних іменин...». «Іменинниця» одна з перших у країні була удостоєна звання заслуженої артистки РРФСР.

Останні роки життя Марія Володимирівна займалася педагогічною роботою: у 1934-41 роках педагогом сцени Ленінградського театру опери та балету ім. Кірова, а в повоєнні — педагогом хору Великого театру СРСР. Її перу належить праця «Про вокальне виховання артиста опери» (1936).

Померла Марія Коваленко в новорічну ніч 1950 року в Ленінграді, де й похована.

Іван ЛИСЕНКО.

З телетайпа

До них їде Стінг

Виступами 13 і 14 березня в Москві відкриється світове турне Стінга. Потім Стінг відвідає ще 45 країн. Турне присвячено виходу нового диска «Меркурій, що падає». Виявляється, Стінг цікавиться Росією, хоча його уявлення про цю країну суперечливі. От і вирішив побачити все на власні очі. Все чи ні, проте широка культурна програма буде — Кремль, Третьяковська галерея, оглядова екскурсія по Москві...

До речі, 17 грудня минулого року у всесвітньо відомої зірки народився син Джакомо, який разом зі Стінгом живе за 120 кілометрів від британської столиці у маєтку XVI століття. Там і було знято один із відомих телеглядачам кліпів Стінга та Хуліо Іглесіаса.

Бережіть голови на плечах. Навіть коли вони не оригінальні

Невідомі обезглавили дві статуї на головному фасаді знаменитого Реймського собору в Парижі. Відшукати голови з відомої пам'ятки середньовічної французької готики досі не вдалося.

Щоб підібратися до статуй, розташованих у малодоступному місці на вишині близько п'ятнадцяти метрів, крадії, найвірогідніше, скористалися будівельним риштуванням. Благо, йшли реставраційні роботи. За словами представника єпископату, викрадені голови, діаметром 30 сантиметрів і вагою до 20 кілограмів кожна, з точки зору колекціонерів не є дуже цінними. Однак для собору ця втрата непоправна.

Цікаво, що викрадені голови не є оригінальні. Коли тіла обох скульптур збереглися недоторканними з XIII століття, то їхні голови довелося одного разу відновлювати — це було на початку минулого століття.

Нині, напевне, операцію доведеться повторити. Але зробити це, на думку експертів, буде непросто: муляж однієї зберігся в місцевому музеї, а для відновлення другої доведеться працювати хіба що з фотокартками.

В червні 1993 року сучасні вандали вже здійснили набіг на Реймський собор, викравши кілька скульптурних деталей, що перебували на реставрації. Щоправда, через кілька днів їх було знайдено... в смітнику неподалік собору.

Якби я був...

Міністром освіти

Пан Гаврисюк з села Авратин, що на Хмельниччині, запровадив би в школі залікову систему — як у вузах. «Це вигідно й учням, і вчителям. Учням (страшно сказати) не треба буде дбати про накопичення оцінок. Але треба й зручно буде дбати про знання. Та сама вигода й учителям». Отже, щоденну метушню навколо оцінки — на звалище історії?

Міністром охорони навколишнього середовища

Пані Федорова із Запоріжжя почала б з комплексу законів і розпоряджень, мета яких — боротьба з шумом. Усюди: починаючи з виробництва, вулиці, ринків, барів та концертів і закінчуючи мітингами й демонстраціями — «хоч би з якої нагоди вони були влаштовувані». Довкілля, потерпаючи від хімічного й радіоактивного забруднення, не в останню чергу потерпає від засміченості звуковими й електромагнітними хвилями.

Шумовимірювальні прилади порівняно дешеві. Відповідальну роль контролерів буде покладено на працівників внутрішніх органів. Порушників штрафуватимуть. Правове обгрунтування запропонованого контролю за бажання можна відшукати в межах уже чинних законів про охорону здоров'я, громадського порядку та довкілля. Утім, назріла потреба й у новому Законі про екологію, в якому остання трактуватиметься не вузько — як охорона надр, лісів і повітря, а отже, і як похідна від економічних і політичних обставин, а широко — як наука про виживання конкретного суспільства і людства, а тому пріоритетна для всього законодавства.

«Вважаю екологічний всеобуч значно важливішим для виховання самосвідомості народу України, ніж реанімація відмерлих культурних, політичних і релігійних форм суспільства XIV—XVIII століть». Отже, свобода слова, звичайно, над усе, але попри це, панове, якщо стільці ламати, то з мінімальним шумовим забрудненням навколишнього середовища.

До речі

Провідна південнокорейська автомобілебудівна компанія «Хенде мотор» розробила систему активного контролю за шумом у автомашині — поєднавши сенсор з фільтром на основі цифрової технології. Це нововведення дасть можливість зменшити в салоні шум двигуна на 70 відсотків. На розробку системи пішло два з половиною роки й 886 тисяч доларів.

Мером Одеси

Дванадцятеро харків'ян (В. Сивокінь, Р. Твердохлібова та інші) у колективному зверненні до преси категорично не згодні з рішенням Одеської міськради відновити пам'ятник російській імператриці Катерині, мотивуючи це тим, що імператриця зруйнувала Запорізьку Січ, вогнем і мечем насаджувала кріпосне право, нищила мову й культуру українського народу й, до речі, між нами, нащадками, кажучи, не була взірцем високоморальної жінки.

Людмила ІВАНЕНКО.

Запитували — відповідаємо

Офіцер — людина підневільна. Його квартира теж

«Мій чоловік — офіцер Збройних сил України. Мешкаємо в закритому військовому містечку. Чи маємо право на обмін чи продаж квартири, якщо чоловік звільниться з армії? Чи можна приватизувати цю квартиру?»

О. БАРАНОВА.

Донецьк.

У житловому управлінні Держжитлокомунгоспу повідомили, що згідно з п. 2 ст. 2 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» квартири в будинках закритих військових поселень не підлягають приватизації. Але підлягають обміну. Під час обміну зазначених квартир необхідно керуватися ст. 82 Житлового кодексу Української РСР.

Малюнок Володимира КАЗАНЕВСЬКОГО.

ГОЛОС УКРАЇНИ

Засновник — Верховна Рада України. Видавець — Президія Верховної Ради України. 252019, м. Київ-19, вул. М. Грушевського, 5. Газета виходить з 1 січня 1991 року.

Головний редактор С. ПРАВДЕНКО.
Редколегія: О. БІЛИК (заст. головного редактора), Л. БРОВЧЕНКО (заст. головного редактора), А. ГОРЛОВ (перший заст. головного редактора), В. ЖЕЖЕРА, В. КРАСНОДЕМСЬКИЙ, С. ПИСАРЕНКО, А. СОЛОНСЬКИЙ, В. СУДДЯ (заст. головного редактора).

Адреса редакції: 252047, Київ-47, вул. Нестерова, 4.

ТЕЛЕФОНИ: для довідок — 441-88-23; телефакс — 224-72-54; відділ реклами — 441-89-34, 441-89-44.
◊ Рукописи не повертаємо.
◊ Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

◊ За зміст та достовірність інформації у рекламних публікаціях відповідальність несе рекламодавець.
◊ Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
◊ За точність викладених фактів відповідальність несе автор.

Газета виходить 5 разів на тиждень (крім неділі й понеділка) українською і російською мовами. Індекс 60955. Тираж 372855.

Комбінат друку видавництва «Преса України». 252047, Київ-47, проспект Перемоги, 50
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
Зам. 0311025

Свідоцтво про реєстрацію періодичного друкованого видання — КП № 1 від 18.09.1990 р.